

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra žurnalistiky

Michaela Němečková

**Mediální obraz zemí Východního partnerství
v hlavní zpravodajské relaci České televize**

**The media image of Eastern Partnership countries
in the newscast of Czech Television**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Zdenka Burešová

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury. Práce obsahuje 81 308 znaků.

V Olomouci dne 25.6. 2014.

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí této práce Mgr. Zdence Burešové za cenné rady a podporu.

Abstrakt

Tématem této práce je mediální obraz zemí Východního partnerství, tj. Běloruska, Ukrajiny, Moldavska, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžánu v hlavní zpravodajské relaci České televize. Práce se zabývá tím, v jakých souvislostech a jak často Česká televize v Událostech informuje o dění v zemích Východního partnerství, dlouhodobě prioritní oblasti zájmů české zahraniční politiky. Cílem práce je popsat, jak je uvedená šestice zemí prezentována veřejnosti, a identifikovat fenomény, které ovlivňují výslednou podobu zpravodajství z vybraných regionů. V rámci práce byla provedena obsahová analýza, která zkoumala Události vždy ve druhém čtvrtletí v šesti po sobě jdoucích letech. Následně byla ověřována platnost teorie zpravodajských hodnot a teorie agenda setting. Výsledky ukazují, že počet zpravodajských příspěvků referujících v Událostech o zemích Východního partnerství má spíše sestupnou tendenci, pokud v těchto oblastech zrovna nedochází k ozbrojeným konfliktům či diplomatickým sporům s Ruskem. Zprávy, které se zmiňují o zemích Východního partnerství, také často informují o nebezpečí v těchto oblastech a působí spíše varovně.

Abstract

The topic of this work is the media image of Eastern Partnership countries, which are Belarus, Ukraine, Moldova, Georgia, Armenia and Azerbaijan in the newscast of Czech Television. The work focuses on the connection and frequency in which Czech Television informs about processes within Eastern Partnership countries, which is long-term priority area of interest of Czech foreign policy. The aim of this work is to describe how this sextuplet of countries presented to the public is and to identify the phenomenon that influence and shape the reporting from chosen regions. Within this work a content analysis of Události of second quarter of six consecutive years has been conducted. Subsequently, the validity of news values theory and agenda setting theory is assessed. The results show that the number of news reports dedicated to Eastern Partnership countries tends to somewhat decrease, unless there are armed conflicts or diplomatic disputes with Russia within the region. News reports dedicated to Eastern Partnership countries often warn viewers about danger within these countries rather than just inform them.

Klíčová slova

mediální obraz - Východní partnerství - zpravodajství - Česká televize - Události
- zpravodajské hodnoty - obsahová analýza - nastolování agendy

Key words

Media image - Eastern Partnership - newscast - Czech Television - news values - content
analysis - agenda setting

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretická východiska	5
1.1 Teorie zpravodajských hodnot (news values)	5
1.2 Teorie nastolování agendy (agenda setting)	7
2 Země Východního partnerství.....	9
2.1 Vazby mezi Českou republikou a východní Evropou	9
2.2 Oficiální politika České republiky vůči zemím EaP	9
2.2.1 Bělorusko	10
2.2.2 Ukrajina.....	11
2.2.3 Moldavsko	13
2.2.4 Gruzie	14
2.2.5 Arménie	14
2.2.6 Ázerbájdžán.....	15
2.3 Neoficiální postoj České republiky vůči zemím EaP	15
2.3.1 Veřejné mínění	15
3 Předchozí výzkumy.....	19
3.1 České výzkumy.....	19
3.2 Výzkumy ve světě	20
3.2.1 The geography of foreign news on television: A comparative study of 17 countries ²⁰	
3.2.2 Systemic Determinants of International News Coverage: A Comparison of 38 Countries	21
4 Metodika výzkumu	22
4.1 Kvantitativní obsahová analýza.....	22
4.2 Výzkumné otázky a dílčí hypotézy	23
4.3 Vzorek analýzy	28
4.4 Jednotky analýzy	28
4.5 Sledované kategorie.....	29
5 Výsledky analýzy.....	32
Závěr.....	50
Literatura a prameny	52
Přílohy	56
Kódovací kniha.....	56

Úvod

Východní partnerství je projekt Evropské politiky sousedství, jehož primárním cílem je posílit stabilitu zemí, jež se nacházejí v bezprostředním sousedství Evropské unie (EU), a zpřístupnit východoevropské a jihokavkazské trhy unijním, tedy i českým, podnikatelům. Podle oficiálních vyjádření Ministerstva zahraničních věcí České republiky patří dlouhodobě Východní partnerství k prioritám české zahraniční politiky. Jak ale například i nebývale nízká účast českých voličů ve volbách do Evropského parlamentu znovu potvrdila, problematika Evropské unie se zdá být Čechům spíše cizí. Laická veřejnost často neví, o čem a jak se „v Bruselu“ rozhoduje, a proto se o evropská témata nezajímá. Svoji roli v této problematice zaujímají také česká média, která by měla diváky, posluchače a čtenáře informovat o evropském dění a vzdělávat je tak, aby se lépe orientovali ve světě, který je obklopuje. Protože je ve veřejném zájmu, aby Češi porozuměli lépe procesům, které se odehrávají na půdě Evropské unie, a aby mohli fungovat jako aktivní občanská společnost a vyjadřovat své názory na to, jakým směrem by se EU měla do budoucna ubírat, je nezbytné, aby česká média informovala rovněž srozumitelně a kontinuálně o mezinárodním dění, o tom evropském zvlášť. Referováno by mělo být také o klíčových oblastech zájmů ČR v mezinárodním kontextu a o evropských projektech, do kterých je Česko zapojené. Do této kategorie patří i projekt Východního partnerství, který Česká republika dlouhodobě podporuje a v němž chce hrát důležitou roli i nadále, jednak kvůli oboustranně výhodné obchodní spolupráci, která je teprve v počátcích, ale také kvůli zajištění bezpečnosti a stability v prostoru střední a východní Evropy. Pouhým sledováním veřejnoprávní České televize je však patrná absence zpravodajských příspěvků o zemích Východního partnerství i o projektu samotném.

Jak četné studie dokazují, souvislost mezi mediální a veřejnou agendou skutečně existuje. (McCombs 2009: 44) Princip fungování teorie nastolování agendy mimochodem vyjádřil také český eurokomisař pro rozšíření Štefan Füle. *„Politiky prováděné v zájmu veřejnosti mohou uspět pouze za předpokladu, že se jim ze strany veřejnosti dostává podpory,“* napsal na oficiálních stránkách Evropské komise. (EC 2014) Východnímu partnerství jako takovému či zemím, kterým je tento projekt určen, se tedy logicky podpory ze strany veřejnosti příliš dostávat nemůže, protože o projektu ani o zmíněných zemích laická veřejnost příliš mnoho neví. Sledování českého veřejnoprávního televizního zpravodajství lepší informovanosti rovněž příliš nenapomáhá, když tyto země opomíjí či o nich informuje stereotypně a zmiňuje ve svých příspěvcích často jen ozbrojené konflikty či násilné demonstrace, které na diváky působí negativně. Bez pochyby přitom platí, že stabilita zemí

Východního partnerství a jejich podpora na cestě k demokracii je i v českém zájmu. Například Ázerbájdžán, jemuž se, alespoň podle výsledků předvýzkumu, ČT věnuje minimálně, je důležitý pro Česko už jenom kvůli obrovským dodávkám ropy, které odtud přicházejí. Proto by českou veřejnost mělo zajímat, jak vypadá tamní politická situace. A jsou to tedy zejména média, která by informovaností mezi širokou veřejností měla napomáhat.

Mediální obraz, který ČT vytváří, je tedy možné chápat jako zprostředkovanou verzi reality. Je všeobecně známo, že se tato „realita“ od skutečnosti obvykle liší. Na druhou stranu je taky zřejmé, že sdělovací prostředky ani nemohou věrně odrážet skutečnost, protože nelze dost dobře určit, jak taková „objektivní realita“, kterou by média měla publiku zprostředkovávat, vypadá.¹

Cílem této práce je analyzovat mediální obraz zemí Východního partnerství, tj. Běloruska, Ukrajiny, Moldavska, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžánu, který předkládá Česká televize divákům Událostí, hlavní zpravodajské relace. Českou televizi jsem zvolila proto, že představuje jediné televizní médium veřejné služby u nás. Ostatní televizní stanice patří mezi média komerční a jimi předkládané zpravodajství může být více či méně ovlivněno snahou zaujmout pozornost diváka a předložit událost senzační a zajímavou. Česká televize by se naopak měla řídit pravidly uvedenými v Kodexu ČT, a její zpravodajství by tedy mělo být co možná nejvíce přesné, nestranné a pravdivé, mělo by poskytovat divákům informace důležité pro jejich všestrannou orientaci, a tím plnit edukativní funkci. V žádném případě by pak ČT neměla události zamlčovat. (Kodex ČT 2003: 14-15)

Země Východního partnerství² jsem zvolila po provedení předvýzkumu, který spočíval v dlouhodobém sledování hlavní zpravodajské relace ČT. Soustředila jsem pozornost na to, jak Události zobrazují vybrané tři státy východní Evropy a tři země jižního Kavkazu, prioritní oblasti české zahraniční politiky. Pozorování napovídalo tomu, že uvedená šestice je ve zpravodajství ČT zastoupena velmi málo, a pokud se v Událostech některá ze zemí objeví, obvykle podoba a obsah zprávy odpovídá stereotypním představám, které se v našem prostředí o migrantech z východní Evropy či o východní Evropě samotné vyskytují. Zdá se, že tyto zprávy nadto mívají negativní charakter. Považuji toto zjištění za zážející, vzhledem k deklarovanému pozitivnímu postoji České republiky k zemím EaP.³

¹ Už Walter Lippmann v roce 1922 ve své studii *Public Opinion* zmiňuje, že žurnalistika jako taková nemůže pouze předávat skutečnost ve své původní, nezměněné podobě, neboť vždy je zpráva do jisté míry upravena a ovlivněna novinářem, který událost zprostředkuje, a čtenářem, který přichozí informaci interpretuje svým způsobem v kontextu vlastní zkušenosti. (Lippmann 2004: *Public Opinion*)

² Dále budu používat označení EaP, z anglického Eastern Partnership.

³ Vztahům ČR a EaP se podrobněji věnuji v kapitole 1.

V oblasti mediálních studií a žurnalistiky v Česku neexistuje velké množství odborných prací zabývajících se mediálním obrazem různých regionů v televizním zpravodajství. Lépe je na tom anglofonní prostředí, které má k dispozici četné studie, jež se věnují reprezentaci světa v médiích. Tyto analýzy však jsou obvykle orientované buď na víceméně náhodně vybrané vyspělé státy Západu, nebo země rozvojové.⁴ Analýzy jednotlivých autorů se nadto velmi liší, jak ve zvolené metodice, tak z hlediska zkoumaných jevů i výsledků. Výzkumy zaměřené na zahraniční zpravodajství na evropském kontinentu - tím méně jeho střední a východní části - pak absentují úplně.

Rozhodla jsem se tedy věnovat pozornost reprezentaci regionu východní Evropy a Zakavkazska ve zpravodajství ČT v této bakalářské práci. Ke zpracování analýzy mediálního obrazu zemí Východního partnerství mě motivuje také zjištění, které jsem učinila při provádění předběžného pozorování, a sice že ČT ve své hlavní zpravodajské relaci zcela opomíjí některé „významné“ události v těchto oblastech⁵, tedy významné z hlediska mezinárodního dění; události, které vykazují prvky zpravodajských hodnot a jsou v souladu s nejméně jedním z faktorů předloženým Galtungem a Rugeovou. Nabízí se tak otázka, zda Česká televize skutečně plní svoji informační funkci tak důsledně, jak by se mohlo zdát.

V práci budu ověřovat hypotézu, která zní: *„Země Východního partnerství jsou zařazovány do hlavní zpravodajské relace České televize velmi málo, a pokud se v Událostech tyto země či jejich příslušníci objeví, jsou tyto zprávy stereotypní a mají negativní valenci.“* Pojem stereotyp, který v této práci budu používat, chápu tak, jak jej definoval Walter Lippmann.⁶

Při zkoumání problematiky zemí EaP mi byly oporou práce odborníků na Evropskou unii a mezinárodní vztahy. Publikace Dana Marka a Michaela Bauna *Česká republika a Evropská unie* byla velmi přínosná, jakož i odborná studie Petra Kratochvíla a Elsy

⁴ Někteří autoři zkoumají země, mezi nimiž je zastoupen i evropský kontinent. (Wu 2000, Wilke, Heimprechtová, Cohen 2012) Tyto studie se však zabývají spíše obecnými teoriemi a nevypovídají mnoho konkrétního o jednotlivých evropských zemích a jejich zahraničním zpravodajství.

⁵ Mezi události, které se byly bývaly mohly objevit v hlavní zpravodajské relaci ČT, a nestalo se tak, patří například dění ze 17. května 2013, kdy v Den boje proti homofobii a transfobii došlo v gruzínském hlavním městě Tbilisi ke střetům mezi radikály a zastánci práv lidí s menšinovou sexuální orientací. (<http://www.bbc.com/news/world-europe-22571216>) ČT odvysílala reportáž, již moderátorka uvedla: *„Čtvrtina gayů v Unii a Chorvatsku zažila kvůli své orientaci fyzický útok nebo hrozby násilím. Vyplývá to z nejširšího průzkumu svého druhu, který zadal Brusel v souvislosti s mezinárodním dnem boje proti homofobii a transfobii. Ten připadá právě na dnešek. Česká republika ze srovnání vychází jako tolerantní země.“* Zmíněny byly poté výsledky studie ze zemí EU a Chorvatska, dramatické dění v Gruzii však ČT zcela vynechala. (Události, 17.5.2013) Přestože Gruzie nepatří do EU, mohly být násilné události zmíněny, neboť souvisely s ústředním tématem zprávy. Dalším výrazným „opomenutím“, které jsem zaznamenala, bylo úplné vynechání zpráv o zmanipulovaných prezidentských volbách v Ázerbájdžánu v říjnu 2013.

⁶ Stereotyp podle něj tedy značí „určitou ustrnulou představu ve vědomí lidí, obvykle, i když ne výhradně, přejímanou z jiných zdrojů, než je vlastní sociální zkušenost“. (Linhart 1996: 1230)

Tulmetsové *Checking the Czech Role in the European Neighbourhood*. Ucelené publikace věnované problematice EaP však v Česku chybí, a proto jsem čerpala hlavně z oficiálních dokumentů Ministerstva zahraničních věcí ČR, České rozvojové agentury, Evropské unie či reportů renomovaných nevládních neziskových organizací, zejména Člověka v tísní a Human Rights Watch.

Pro účely tohoto výzkumu jsem pracovala s metodou obsahové analýzy. Pro pochopení základů metodiky a jejích principů mi posloužily zejména publikace Klause Krippendorffa *Content analysis* a *Analýza obsahu mediálních sdělení* Ireny Reifové et al. Podrobnosti týkající se teorie nastolování agendy jsem čerpala z publikace Maxwella McCombse *Agenda setting*. Cenným zdrojem informací mi rovněž byly jednotlivé studie mediálních teoretiků, zejména Denise Wua *Systemic Determinants of International News Coverage: A Comparison of 38 Countries* a Jürgena Wilkeho, Christine Heimprechtové a Akiby Cohena *The geography of foreign news on television: A comparative study of 17 countries*. Za důležitý studijní materiál pro svoji práci považuji v neposlední řadě také studii norských vědců Johana Galtunga a Mari Holmboe Rugeové *The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus in Four Norwegian Newspapers*, předkládající teorii zpravodajských hodnot. Uvedené studie mě při formulaci dílčích výzkumných otázek a hypotéz ovlivnily nejvíce.

Text jsem rozčlenila do pěti hlavních tematických kapitol. V první se věnuji jednotlivým teoretickým východiskům této práce, ve druhé pak popisují koncept Východního partnerství, vazby těchto šesti zemí s Českou republikou a zmiňují také postoj veřejnosti k cizincům žijícím v ČR. Ve třetí kapitole se zabývám výsledky dosavadních výzkumů v oblasti reprezentace světa v televizních médiích. Ve čtvrté kapitole vysvětluji zvolenou metodiku, její kladné i stinné stránky, jakož i cíle, výzkumné otázky, dílčí hypotézy a sledované proměnné. Pátá kapitola se pak věnuje průběhu a samotným výsledkům analýzy.

1 Teoretická východiska

1.1 Teorie zpravodajských hodnot (news values)

Studie z roku 1965 *The Structure of Foreign News* norských vědců Mari Holmboe Rugeové a Johana Galtunga stanovila dvanáct faktorů, které ovlivňují atraktivitu informace pro média, a předložila tak ostatním mediálním badatelům teorii zpravodajských hodnot. Zpravodajské hodnoty (news values) jsou tedy znaky, na jejichž základě se novináři rozhodují o tom, jestli bude ta která událost zařazena⁷ do zpravodajství či nikoli. Čím více faktorů událost splňuje, tím je pravděpodobnější, že se objeví v zahraničním zpravodajství jako zpráva. Pokud některá z podmínek není naplněna vůbec, či jen částečně, musí být vyvážena faktorem jiným, aby byla zařazena do zpravodajství. Autoři v úvodu zmiňují, že obraz čehokoli v médiích neurčují výhradně a jenom sdělovací prostředky. Co považujeme za událost, je podle nich spoluurčováno také společenským či kulturním prostředím. (Galtung, Rugeová 1965: 64) Teorie zpravodajských hodnot se stala velmi uznávanou, mezi mediálními teoretiky je považována za platnou i v dnešní době a i pro tuto práci je velmi podstatná. Poznatky Galtunga a Rugeové mi byly inspirací při formulaci některých dílčích hypotéz. V závěru práce také budu porovnávat jejich závěry s vlastními výsledky analýzy.

Prvních osm z dvanácti faktorů, které teorie předkládá, není kulturně podmíněno. Nezáleží tedy, jestli analyzují zpravodajství Západu nebo Východu, protože následující faktory Galtung a Rugeová označují jako univerzálně platné. Mezi ně patří:

1) frekvence

Časové rozpětí mezi tím, co se událost stane, a tím, kdy ji média zaznamenají. Jejich základní teze zní: Čím podobnější je frekvence události a frekvence vydávání novin (eventuálně zpravodajství v jiné než psané podobě), tím je pravděpodobnější, že se událost do vydání dostane. Dlouhodobé události nejsou pro média příliš atraktivní, pokud nedosáhnou vrcholu. Jako příklad uvádějí stavbu přehrady, o které média neinformují, ale její slavnostní otevření se do zpravodajství dostane.

2) rozměr

Existuje určitý, podle Galtunga a Rugeové, práh, který musí událost překonat, aby měla šanci dostat se do médií. Autoři opět uvádějí pro ilustraci přehradu: čím větší

⁷ Jistou úlohu při výběru zpráv hrají mimo jiné také např. zpravodajské sítě, zpravodajské toky, mediální rutiny či ekonomické faktory. Teorie zpravodajských hodnot je minimálně pro tuto práci zásadnější.

bude, tím více prostoru bude ve zpravodajství věnováno jejímu otevření. Čím násilnější vražda, tím zajímavější bude pro média. Tento faktor lze ilustrovat také na dramatickém dění v současné Ukrajině. Média nepřinášejí informace o smrti všech jednotlivých lidí, kteří padli v bojích; když ale byl sestřelen letoun s desítkami lidí na palubě, stala se tato zpráva pro média velikým tématem hodným pozornosti.

3) jednoznačnost

Čím méně nejasnostmi je události zatížena, tím větší je pravděpodobnost, že o ní bude v médiích referováno. Události s jednoznačným vysvětlením mají v médiích přednost.

4) blízkost

Aby byla událost pro média smysluplná, musí splňovat podmínku kulturní blízkosti a relevance. Události, které jsou nám kulturně vzdáleny, se spíše do zpravodajství nedostanou. Výjimkou pak budou ty, které jsou publiku sice kulturně vzdálené, ale nějakým způsobem se jej přesto dotýkají, a tedy jsou pro něj relevantní.

5) souznění

Události odpovídají tomu, co příjemci sdělení předpokládají, že se stane, nebo chtějí, aby se stalo. Pokud se událost významně liší od toho, co příjemce mediálního sdělení očekává, na základě předpokladu souznění tuto událost recipient nezaznamená.

6) neočekávanost

Tento faktor podle autorů upřesňuje předchozí dva faktory. Čím je událost neočekávanější, tím pravděpodobněji se dostane do médií, přičemž musí splňovat požadavek blízkosti i souznění. Události, ke kterým dochází opakovaně a pravidelně zkrátka nejsou zajímavé v porovnání s tím, co se stane nenadále.

7) kontinuita

Pokud už se jednou událost do médií dostala, zůstane novinkou delší dobu, i pokud se její význam zmenší.

8) kompozice

Konzumenti zpravodajství očekávají, že budou zprávy v médiích vyvážené, že budou mít určitou skladbu, na kterou jsou zvyklí. Pokud by například zpravodajská relace

obsahovala příliš málo zahraničních zpráv, prostor dostane také domácí zpráva, která by za jiných okolností třeba vůbec nebyla považována za významnou či zmínění hodnou.

Následující čtyři faktory, které ovlivňují, zda se z události stane zpráva v médiích, jsou kulturně podmíněné. Podle Galtunga a Rugeové jsou však s jistotou platné na Západě a Severu.

9) elitní národy

Pokud se nějaká událost týká elitních národů, je pravděpodobné, že se dostane do médií.

10) elitní jedinci

Pokud se nějaká událost týká někoho, kdo patří mezi elitní lidi, je pravděpodobné, že se dostane do médií. Kromě toho bývají elity využívány v souvislosti s informováním o něčem, co by se mohlo stát každému běžnému, ne-elitnímu člověku. Protože ale zpravodajství použije jako příklad elitního jedince, bude zpráva pro média, jakož i pro diváky, významnější a atraktivnější.

11) personifikace

Pokud média informují o nějakém fenoménu, pro příjemce je sdělení atraktivnější a srozumitelnější, pokud je zpráva personifikována, tj. objeví se v ní konkrétní člověk s konkrétním jménem, kterému se něco konkrétního stalo.

12) negativita

Čím je událost negativnější, tím pravděpodobnější je, že se objeví jako zpráva v médiích. Událost splňuje mnoho z předchozích faktorů - je nečekaná nebo zajímavější také z hlediska frekvence. (Galtung, Rugeová 1965: 66-69)

1.2 Teorie nastolování agendy (agenda setting)

Pro tuto práci je dalším podstatným konceptem také teorie nastolování agendy neboli agenda setting, kterou předložil Maxwell McCombs a Daniel Shaw v roce 1972. (Reifová 2004: 16) Podle této teorie platí, že média mají zásadní vliv na obsahy myšlení lidí, že mají moc

předkládat některé události jako „důležitější“ než jiné a určovat podle této důležitosti jejich pořadí. (Tamtéž: 16) Jinými slovy, pokud média nějakou událost prezentují jako významnou, bude tato událost rovněž veřejností vnímána jako velmi podstatná a bude dříve nebo později prosazena do veřejného diskurzu. Média tímto tedy mají velký vliv na témata, která společností rezonují, a tedy i na veřejné mínění a potažmo na názor, který u veřejnosti převládá. Je samozřejmé, že tyto názory veřejnosti neformují pouze a výhradně média, nicméně platí, že *„zpravodajská média možná nedokážou lidem s úspěchem říci, co si mají myslet, ale neuvěřitelně úspěšně dokážou svému publiku sdělit, na co má myslet“*. (Cohen in McCombs 2009: 27) Média tedy fungují jako jeden ze zdrojů informací, který doplňuje jak individuální zkušenost jedince, tak informace, které jedinec získává například od ostatních lidí, s kterými je v kontaktu.

K teorii agenda setting bylo od 70. let, kdy byla poprvé představena, přidáno mnoho souvisejících konceptů a teorií, které se ukázaly být platné v oblasti médií a užívané v oboru mediálních studií. Mezi ně patří teorie spirály mlčení, kultivační teorie či teorie gatekeepingu. O posledně jmenovaném konceptu se někdy také hovoří v souvislosti s nastolováním agendy jak prvního, tak i druhého stupně. Podle tohoto konceptu, komplexně nazývaného rámcování, bývají určité atributy událostí více zdůrazňované v médiích než jiné. Jinými slovy, lze říci, že se rámcování zabývá tím, jak média fungují nejen při výběru jednotlivých událostí, které zařadí do svojí agendy, ale rovněž tím, jakým způsobem je potom výsledný zpravodajský příspěvek zpracován a prezentován veřejnosti - za pomoci stereotypů a zdůraznění či naopak nezmínění některých atributů dané události. (McCombs 2009: 131-133) Podle teorie nastolování agendy druhého stupně mají tedy média ještě větší vliv tím, že nejenže nastolují agendu, ale dokonce „podsouvají“ příjemcům názor, jak k dané události či zprávě přistupovat a jak ji vnímat. Více se vlivu médií a působení televizního zpravodajství na veřejné mínění věnuji v kapitole 2.3.1.

2 Země Východního partnerství

2.1 Vazby mezi Českou republikou a východní Evropou

Pro země Východního partnerství je charakteristická geografická blízkost k České republice v celosvětovém kontextu a sounáležitost s evropským kontinentem jako takovým. Podle klasifikace Mezinárodního měnového fondu, který rozděluje všechny státy světa do tří skupin podle ekonomické vyspělosti, patří prostor EaP do skupiny zemí v přechodu (countries in transition). Nachází se tak mezi dvěma protipóly. Na jedné straně jsou rozvinuté státy (advanced), na druhé země rozvojové (developing). (IMF 2000: 194) Podle této klasifikace mezi země, které právě procházejí tranzicí, patří celá oblast střední a východní Evropy, včetně České republiky. I z tohoto úhlu pohledu je tedy patrné, že ČR historicky vždy byla, je a pravděpodobně i nadále bude spjata se zeměmi východní Evropy a tedy i EaP. Zkušenost s nedemokratickým režimem mají země ve střední a východní Evropě v zásadě podobnou. Rozdíl tkví v tom, že střední Evropa do dnešního dne dokázala úspěšně překonat totalitní minulost a zapojit se do mezinárodních struktur, jakými jsou NATO či EU, kdežto země EaP se s problémy z dob Sovětského svazu potýkají ještě dnes.

2.2 Oficiální politika České republiky vůči zemím EaP

Východní partnerství je jednou z doplňujících iniciativ Evropské politiky sousedství, oficiálního nástroje EU, jehož záměrem je podporovat sousední státy EU v demokratizaci, udržovat s nimi ekonomické vztahy a zajistit bezpečné východní hranice společenství. Iniciativa EaP je zaměřena na užší spolupráci EU s Běloruskem, Ukrajinou, Moldavskem, Gruzíí, Arménií a Ázerbájdžánem. (ENP)

Východní partnerství bylo vyjednáno a uzavřeno v době českého předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2009, ve druhé polovině byla zahájena jeho činnost. Do projektu EaP navrženého Polskem a Švédskem v roce 2008 se zapojila i Česká republika a přispěla četnými návrhy, zaměřenými na pomoc státům EaP v přechodu k moderní demokracii. Nyní česká zahraniční politika označuje EaP jako svoji prioritu. (Marek, Baun 2010: 158; MZVd)

ČR v Evropské unii také reprezentuje od roku 2010 Štefan Füle, eurokomisař zodpovědný za další rozšíření a Evropskou politiku sousedství. „*Rozšíření Evropské unie a politika vůči zemím Balkánu a východní Evropě představují pro Českou republiku oblasti přednostního zájmu.*“ (Marek, Baun 2010: 142) ČR již tradičně spolupracuje se zeměmi, které projevují zájem o politické reformy s vizí připojení k EU a dlouhodobě je podporuje. Jedním

z hlavních důvodů je vlastní zkušenost s nedemokratickým režimem, následným přechodem k demokracii a s postupným začleňováním sebe sama do západních a evropských struktur. Východní dimenze Evropské politiky sousedství patří k předním českým zájmům už od vstupu ČR do EU v roce 2004. „Zvláště důležité jsou pro Prahu Ukrajina, Bělorusko, Moldavsko a Gruzie. Česká východní politika se tematicky specializuje na podporu demokracie a lidských práv (...).“ (Marek, Baun 2010: 143) Kromě toho má ČR v regionu východní Evropy a jižního Kavkazu historické vazby a ekonomické zájmy. (Vondra 2006: 17) Prvním a nejdůležitějším cílem celého projektu však zůstává zejména větší stabilita a prosperita zemí EaP v sousedství EU, oboustranně výhodná. (MZVb)

Česká republika je také členem Visegrádské skupiny (V4), která sdružuje ČR, Slovensko, Polsko a Maďarsko. V4 původně vznikla proto, aby pomohla zúčastněným zemím spolupracovat a začlenit se do západních struktur. Protože svého původního cíle dosáhla, funguje v současnosti s cílem posilovat vzájemnou spolupráci v regionu a koordinovat společné zájmy. V4 se jako celek proto snaží pomoci zemím EaP s reformami, které jsou nezbytné pro rozvoj zemí a možné budoucí začlenění do EU. Skupina V4 používá princip rotujícího předsednictví, jednou z priorit toho českého mezi lety 2011 a 2012 byl stanoven právě projekt Východního partnerství. (MZVd) Již v minulosti ČR během svých předsednictví výrazně podporovala programy, jejichž cílem bylo například zlepšit vztahy s Moldavskem, napomoci demokratizaci Běloruska nebo podporovat reformy na jižním Kavkaze. ČR taky upozorňuje na to, že například v porovnání se zeměmi východního Středomoří EU nevěnuje východní Evropě dostatečnou pozornost ani zdroje. (Marek, Baun 2010: 143) Snaží se tak získat pro země EaP větší zájem ze strany sjednocené, rozvinutější a bohatší Evropy.

Česká republika se jako členka mezinárodního společenství vyspělých zemí podílí na řešení globálních problémů, například prostřednictvím zahraniční rozvojové a transformační spolupráce. (MZVa) Mezi čtrnáct států, kterým chce ČR napomoci v rozvoji a které označuje jako své prioritní v období mezi lety 2010 až 2017, patří Gruzie a Moldavsko. (MZVd) Zbylé čtyři země EaP sice nejsou prioritní v rámci zahraniční rozvojové spolupráce, finanční pomoc nezbytnou k rozvoji však ČR poskytuje všem státům EaP. Objem financí směřující do jednotlivých oblastí se liší v souvislosti se zaměřením aktuálních projektů a programů.

2.2.1 Bělorusko

Zastupitelský úřad v Minsku otevřela Česká republika již v roce 1994, velvyslanectví Běloruska v Praze bylo zřízeno v tomtéž roce. (MZVg) Kvůli rozdílnému přístupu k oblasti

lidských práv zejména v době působení prezidenta Lukašenka se však vzájemné kontakty omezují převážně na obchodní a ekonomickou úroveň.

V Bělorusku existuje dlouhá léta nedemokratický režim, který brání názorovému pluralismu, pronásleduje politicky nekonformní jednotlivce i neziskové organizace a likviduje občanskou společnost.⁸ Protože Česká republika již tradičně vystupuje na obranu lidských práv, podporuje zlepšování vztahů mezi EU a Běloruskem s cílem napomoci zemi s reformami a demokratizací. (Vondra 2006: 18) Patrné jsou také snahy předat Bělorusům českou politickou zkušenost při vytváření demokratických institucí a budování právního státu a podporovat rozvoj občanské společnosti, nezávislých médií a místní samosprávy. (ČRP 2013: 33) Na území Běloruska od roku 1998 působí také organizace Člověk v tísni, která upozorňuje na nedodržování lidských práv a snaží se pomoci politicky pronásledovaným osobám. (ČvTb)

Kvůli množství politických vězňů, represím ze strany režimu a záhadnému mizení zástupců opozice⁹ zemi kritizuje Evropská unie a není příliš nakloněna spolupráci.¹⁰ Jak uvádějí odborníci na evropskou problematiku Dan Marek a Michael Baun, ČR „*se vyslovuje pro zlepšení vzájemných vazeb, které chápe jako prostředek na podporu demokratických reform a lidských práv*“. (Marek, Baun: 145) Ostatní země EU však obvykle tuto myšlenku nechápují a nepodporují.

Běloruská menšina na našem území představuje 1,02 % všech cizinců. (ČSÚ 2012) Za zmínku stojí fakt, že ze všech žádostí uprchlíků o mezinárodní ochranu, podaných v roce 2012, u nás tvořily ty běloruské třetí nejpočetnější skupinu, hned po žádostech z Ukrajiny a Sýrie. (ČRP 2013: 36)

2.2.2 Ukrajina

Diplomatické styky na úrovni velvyslanectví navázala ČR a Ukrajina hned 1. 1. 1993. (MZVd) Vzájemné obchodní vztahy jsou dlouhodobě na velmi dobré úrovni. K zájmům ČR patří také ekonomická a politická stabilita Ukrajiny jakožto bezprostředního souseda V4. V rámci působení ve V4 se proto ČR soustavně věnuje prosazování a podpoře programů pro

⁸ O Bělorusku se někdy hovoří jako o poslední diktatuře v Evropě. Jako poslední země v Evropě a střední Asii taky používá trest smrti. (Human Rights Watch: World Report 2014: Belarus)

⁹ Více ve zprávě Amnesty International *Co není dovoleno, je zakázáno. Umlčování občanské společnosti v Bělorusku (What is not permitted is prohibited. Silencing civil society in Belarus)*.

¹⁰ Což v dlouhodobé perspektivě může vést zejména k větší izolaci, větším represím a zaostávání země za zbytkem Evropy. V důsledku může tato izolace znamenat riziko, pokud by třeba s nabídkou finanční pomoci přišlo Rusko. Kromě toho předběžná dohoda o založení Eurasijské unie mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem už existuje, čímž se Bělorusko pomalu ale jistě oddaluje.

rozvoj země. Tyto snahy jsou úzce provázány s rolí, kterou ČR zastává v oblasti ochrany lidských práv. (Marek, Baun 2010: 143; Kratochvíl, Tulmetsová 2007: 6) Ukrajina je pro ČR významná také proto, že její občané dlouhodobě představují více než čtvrtinu všech osob cizí státní příslušnosti žijících na území ČR.¹¹ Statistické údaje potvrzují, že Ukrajinci jsou největší komunitou cizinců v ČR dlouhodobě, v minulosti představovali dokonce třetinu všech migrantů. Z celkového počtu občanů České republiky se nadto 0,51 % lidí hlásí k ukrajinské národnosti a podíl na celkovém počtu českých občanů trvale stoupá. (Vláda ČR 2014) Také největší množství žádostí uprchlíků o mezinárodní ochranu, které ČR obdržela v roce 2012, podali Ukrajinci. (ČRP 2013: 36) Na území Ukrajiny se také nachází početná skupina Čechů.

Na seznamu zemí, do kterých ČR posílá v rámci rozvojové pomoci finanční prostředky, figuruje Ukrajina dlouhodobě na předních místech. V roce 2009 byla třetím největším příjemcem s téměř 95 miliony korun po Mongolsku a Gruzii, v posledních letech pak vždy patřila mezi osm největších recipientů finanční pomoci a každoročně dostávala kolem 50 milionů korun. (ČRP 2013: 75) Částka v českém rozpočtu vyhrazená pro rozvoj Ukrajiny už mezi lety 1999-2005 představovala 449 milionů korun z celkových 1243 milionů, jež byly rozděleny mezi 11 zemí. (Kratochvíl, Tulmetsová 2007: 7)

Stejně jako v Bělorusku, tak i na Ukrajině Česko podporuje rozvoj občanské společnosti, nezávislých médií a místní samosprávy, jakož i vytváření právního státu a demokratických institucí. (ČRP 2013: 33) Na území od roku 2003 také působí organizace Člověk v tísni a dlouhodobě se zaměřuje na vzdělávání novinářů. Protože se v posledních letech v zemi utužuje nedemokratický režim, soustředí se pomoc na podporu místních lidskoprávních organizací. (ČvTc) Během demonstrací ke konci roku 2013 a po násilných střetech na začátku roku 2014 se organizace podílela na humanitární pomoci. Příspěvek na okamžitou pomoc uvolnilo také MZV ČR.

Ukrajina je důležitou zemí také vzhledem ke své rozloze i strategické poloze - představuje největší stát Evropy a hranice na polsko-ukrajinském pomezí je nejdelší východní hranicí EU. Právě přes Ukrajinu vede na západ Evropy plynovod, který pro některé země často představuje jediný zdroj zemního plynu vůbec. Na druhou stranu se ale tato v zásadě

¹¹ Ke konci roku 2012 představovali právě Ukrajinci 25,72 % všech osob cizí státní příslušnosti s legálním pobytem (tedy více než 112 tisíc lidí). Občané ze šestice zemí EaP dohromady dlouhodobě tvoří velkou část osob cizí státní příslušnosti na území ČR - ke konci roku 2012 to byly 29,02 %. (ČSÚ 2014)

silná země potýká s migrací a s tzv. brain drain¹² a rozvoj tamní společnosti je tak značně omezen. (Tollarová, Hradečná, Špírková et al 2013: 89-90)

2.2.3 Moldavsko

Občané Moldavska představují v ČR 1,46 % všech cizinců. (ČSÚ 2012) Moldavsko je opakovaně zařazováno mezi prioritní země zahraniční rozvojové spolupráce ČR a rozvojové projekty jsou zde ze strany ČR podporovány už od poloviny 90. let. V posledních letech bylo Moldavsko na předních místech co do výše příjmů rozvojové pomoci z ČR, v roce 2012 částka dosáhla 95 milionů korun. (ČRP 2013: 75) Moldavsko je dlouhodobě nejchudší zemí Evropy, kterou sužuje korupce a brain drain.

V současnosti jsou zde rozvojové projekty zaměřeny zejména na životní prostředí, zemědělství a sociální rozvoj, od roku 2012 na území Moldavska funguje také program, jehož cílem je zlepšit integraci dětí s postižením a speciálními potřebami. (ČRP 2013: 38) ČR je také v Moldavsku aktivní ve smyslu předávání zkušeností s ekonomickou a politickou transformací nebo budování preventivních protipovodňových opatření. (ČRP 2013: 43) Veškerá poskytnutá pomoc plynoucí od nás do Moldavska každoročně přesahuje dva miliony eur, což představuje 17 % veškerých prostředků, které ČR na rozvojové projekty vynakládá. (ČRPa)

V zemi působí také organizace Člověk v tísni, která pracuje na odborném vzdělávání místních zemědělců za účelem zvýšení konkurenceschopnosti a povědomí o nových technologiích. Podporuje občanské iniciativy na moldavském venkově a také dlouhodobě operuje v separatistickém pásmu na východě země, v Podněstří. (ČvTM) Konflikt v rusky hovořícím Podněstří trvá od počátku 90. let a ztěžuje tak spolupráci země s EU. Moldavsko je názorově rozdělené, západní část chce směřovat k EU, východ vidí svou budoucnost po boku Moskvy.

Velvyslanectví ČR v Kišíněvě funguje od roku 2005, Moldavsko má svůj zastupitelský úřad v Praze od roku 2007. (MZVc: 18) Kromě toho jsou na českých vysokých školách téměř čtyři desítky moldavských studentů, kteří získali české vládní stipendium. (ČRP 2013: 23)

¹² V doslovném překladu „odliv mozků“, tedy odcházení vzdělaných lidí do zahraničí, obvykle za prací.

2.2.4 Gruzie

Česká republika otevřela svoje velvyslanectví v Tbilisi v roce 2000 a od roku 2006 také v Praze funguje ambasáda gruzínská. (GP 2014) Občané Gruzie na území ČR představují pouze 0,18 % všech osob cizí státní příslušnosti. (2012) Co se ale vzájemných vztahů týká, ČR hrála poměrně významnou roli ve snahách o rekonstrukci země po válce s Ruskem. „Česká vláda uvolnila mimořádné prostředky ve výši 150 mil. Kč na rekonstrukční a rozvojovou pomoc v období let 2008-2010.“ (ČRP 2013: 25) Také v následujících letech byla Gruzie vždy mezi osmi největšími příjemci. (ČRP 2013: 75) Kromě toho v této zemi sužované korupcí dlouhodobě působí humanitární organizace Člověk v tísni, která se původně soustředila hlavně na prevenci nelegální migrace, po konfliktu s Ruskem ale pomáhala zejména vnitřním uprchlíkům z Jižní Osetie. Nyní se snaží podporovat občanskou společnost a vzdělávat gruzínské studenty pomocí dokumentárních filmů s lidskoprávní tematikou. (ČvT G)

V současnosti je Gruzie zařazena mezi prioritní země zahraniční rozvojové spolupráce a české aktivity na mimořádnou pomoc z předchozích let navazují. Kromě toho u nás nyní studuje na vysokých školách 23 vládních stipendistů a v zemi jsou realizovány projekty na podporu seniorů a hendikepovaných. (ČRP 2013: 40-41)

2.2.5 Arménie

Vztahy mezi Českou republikou a Arménií jsou vřelé, v porovnání s předcházejícími zeměmi se ale Arménie netěší nijak výrazné podpoře v oblasti rozvojové pomoci. V Arménii nicméně dlouhodobě operuje také humanitární organizace Člověk v tísni, jejíž stála mise tam funguje od roku 2003 a zaměřuje se zejména na problematiku nelegální migrace a obchodu s dětmi. (ČvTa)

ČR s Arménií postupně uzavírá bilaterální smlouvy a vrcholní političtí představitelé jsou v kontaktu, také díky setkáním V4 se zeměmi EaP. (MZVi) Přestože u nás občané Arménie představují pouze 0,45 % všech cizinců, má arménská diaspora významnou roli v rozvoji vzájemného obchodu. (2012; MZV f) Problémem však i nadále zůstávají napjaté vztahy s Tureckem a Ázerbájdžánem, zejména zavřené hranice brání snadné dopravě zboží. Dalším nepříznivým faktorem je také odchod lidí za prací do zahraničí¹³ a migrace z venkovských oblastí do měst, tedy Jerevanu.

¹³ Podle oficiálních statistik žijí v Arménii asi 3 miliony lidí z celkových 9 milionů. Samotní Arméni se nicméně shodují na tom, že statistiky neodpovídají realitě a skutečný počet obyvatel Arménie je pravděpodobně ještě nižší. (Rozhovor autorky se zástupci občanské společnosti, červenec a srpen 2013, Dilijan a Batumi).

Zastupitelský úřad ČR v Jerevanu byl zřízen až v roce 2012, velvyslanectví Arménie v Praze se otevřelo o rok dříve. Na začátku letošního roku navštívil ČR na oficiální pozvání Miloše Zemana arménský prezident Serž Sargsjan. Během jeho pobytu došlo k uzavření dalších smluvních ujednání a navázání kontaktů. (MZVi)

2.2.6 Ázerbájdžán

Posilování vztahů Ázerbájdžánu s EU v rámci EaP, jakož i podpora ekonomických a politických reforem, patří mezi priority českého velvyslanectví v Baku. (MZVe) Ázerbájdžán dlouhodobě sužuje nedemokratický represivní režim, jenž stojí zejména na příjmech z prodeje nerostných surovin. Čtvrtina veškeré ropy, která se v Česku ročně spotřebuje, pochází právě z Ázerbájdžánu. (Businessinfo1) Pro ČR je tato země důležitým obchodním partnerem „(...) a v regionu Jižního Kavkazu má zřejmě největší potenciál pro zvyšování českého exportu.“ (MZVh) O zájmu na zlepšování vzájemných vztahů vypovídá také například otevření diplomatických zastoupení v Baku i Praze v roce 2010. Jedinci ázerbájdžánského občanství tvoří pouhých 0,19 % všech cizinců na území ČR. (2012)

2.3 Neoficiální postoj České republiky vůči zemím EaP

2.3.1 Veřejné mínění

Průzkumy veřejného mínění dokládají, že většina obyvatel České republiky o cizincích žijících v ČR vzdor jejich množství příliš mnoho neví, vnímá je negativně a spojuje je zejména se šířením nemocí a kriminalitou.¹⁴ Tento názor¹⁵ mezi lidmi přetrvává, byť jde o vnímání velmi stereotypní a zjednodušené, které pravděpodobně není založeno na vlastní zkušenosti s migranty.¹⁶ O obrazech, „*kteří vznikají v lidské mysli a ovlivňují následně vnímání okolní ,každodenní reality*“ hovořil poprvé v kontextu společenských věd Walter Lippmann. (Košťálová 2012: 34) *Roku 1922 vyšla jeho kniha Public Opinion, v níž pojednává o lidské neschopnosti vyhnout se fikci (na základě absence zkušenosti s realitou), a tudíž o tendenci přiklánět se ke stereotypům, které odrážejí jen částečnou, zkreslenou skutečnost.*“

¹⁴ Podle výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění z března 2013 si 58 % Čechů myslí, že cizinci na našem území představují problém, 68 % je přesvědčeno o tom, že zvyšují nezaměstnanost, 67 % má za to, že se podílejí na nárůstu kriminality a 54 % si myslí, že představují zdravotní riziko související se šířením nemocí. (Migraceonline 2014)

¹⁵ Uvedený výzkum veřejného mínění se nedotazoval explicitně na příslušníky zemí EaP, ale na cizince jako takové. Vzhledem k tomu, že lidé ze zemí EaP představují téměř třetinu všech cizinců v ČR, lze uvedené odpovědi vztahovat také a zejména na tuto skupinu.

¹⁶ Podle dat ČSÚ například počet odsouzených cizinců v ČR od roku 2000 nepřekonal hranici 1200 osob, a celkem tu k 31.12.2012 žilo 438 076 cizinců. (ČSÚ 2014)

(Tamtéž 2012: 34) Častým, ač třeba nevědomým, reprodukováním stereotypů spojovaných s migrací ve zpravodajství dochází k jejich posilování.

O vlivu médií na veřejné mínění je přesvědčena řada odborníků z různých odvětví společenských věd. S tvrzením, že negativní postoj společnosti vůči zemím východní Evropy podporují velkou měrou média stereotypním zobrazováním chudších států a jejich příslušníků se shodují teoretikové mezinárodních vztahů Petr Kratochvíl a Elsa Tulmetsová ve své studii *Checking the Czech Role in the European Neighbourhood*. Podle nich se Češi snaží být co nejméně spojováni s oblastí východní Evropy a chtějí, aby Česko svět vnímal jako zemi západní. Jako jeden z možných důvodů uvádějí právě to, že zdejší média dlouhodobě vykreslují státy východní Evropy jako chudé, nestabilní a nebezpečné. (Kratochvíl, Tulmetsová 2007: 5) K takovým zemím ČR pochopitelně nechce patřit. K tomu, že zároveň dochází ke stigmatizaci cizinců a jejich nepřijetí ze strany většinové společnosti, dospěla ve své studii *Ukrainian Labour Migrants: Visibility Through Stereotypes* také socioložka zabývající se přeshraniční migrací Olena Fedyuková. Upozorňuje, že na migranty bývá často nahlíženo jako na hrozbu v podobě ilegálních přistěhovalců, přičemž bývá kladen důraz na jejich jinakost.¹⁷ (Fedyuková 2006: 5) Svůj podíl na tom mají média jak výběrem témat, která spojují s událostmi na východě Evropy, tak také jazykem, který používají pro přiblížení skutečnosti divákovi. Následné rozlišování na „my“ (Češi) a „oni“ (přistěhovalci, cizinci) ještě více posiluje nepřátelské postoje majority vůči národnostním menšinám a obavy z východní Evropy, o jižním Kavkazu nemluvě. S těmito zjištěními se shodují také poznatky nizozemského lingvisty Teun van Dijka, který ve své stati *Mediating racism: The role of the media in the reproduction of racism* zdůrazňuje, že média hrají důležitou roli právě tím, jak zobrazují cizince a etnické menšiny a s jakými „problémy“ je obvykle spojují. Podle něj se často tyto menšiny ve zpravodajství neobjevují, a pokud ano, bývají obvykle spojovány s kriminalitou, nelegálními činnostmi nebo jiným „deviantním“ chováním, které se výrazně liší od toho, které je považované v dané společnosti za „normální“. Výsledkem je reprodukování stereotypů a předsudků vůči dané menšině. Samotné téma migrace nadto bývá médiu prezentováno jako hrozba. Nejvíce však podle van Dijka o postoji médií k cizincům vypovídá to, jaká témata ve spojení s cizinci média téměř nikdy nezmiňují: zřídka například informují o problémech, kterým musí cizinci sami čelit, tj. rasismu, předsudkům a diskriminaci. (van Dijk 1987: 218-220)

¹⁷ „What is left is someone who appears to the public as a stereotype; a threatening image of the illegal ‘other.’“ (Fedyuk 2006: 5)

Zjištění van Dijka o zobrazování a stereotypizaci cizinců potvrzují některé zpravodajské příspěvky prezentované Českou televizí. Pro ilustraci proto uvádím zprávu *Vlna arménských migrantů*, kterou ČT odvysílala v Událostech v roce 2013.

Vlna arménských migrantů

„63 Arménů muselo za posledních 13 dní opustit Českou republiku. Je to 3 krát víc, než za celé poslední 2 roky. Cizinecká policie na Letišti Václava Havla zjistila, že se **podvodem snaží dostat do Švédska** a žádat o azyl, anebo **žít v ilegality**. K cestě využívají sice pravá italská nebo řecká víza, uvádějí ale fiktivní trasy a rezervace hotelů. ... Brzy ráno přilétá do Prahy linka z Jerevanu s několika **arménskými běženci**. Třeba dnes byla na palubě 15 členná skupina **migrantů**. Policisté je zastavují, legitimují, vedou k přepážkám, kde je čeká ještě důkladnější kontrola. Cizincům se to **nelíbí**. ... Arméni policistům tvrdí, že jsou turisté, mají řecká víza, zaplacené letenky a v zemi údajně zajištěné ubytování. ... Jenže **podle policie jde o smyšlenou legendu**, kterou slyšeli už od téměř 50 arménských **běženců**. ... Za 13 dnů tak cizinecká policie z letiště vrátila zpět do Arménie 63 lidí. To je 3 krát víc, než za celé poslední 2 roky. **A čísla jsou vyšší i v porovnání s běženci z Ruska a Turecka.**“

Události 19.2.2013

Studie mediálních teoretiků *The geography of foreign news on television: A comparative study of 17 countries* zase uvádí, že televizní zpravodajství i přes masivní rozšíření internetu stále představuje pro mnoho lidí hlavní zdroj informací, o dění v zahraničí pak zvlášť. (Wilke, Heimprecht, Cohen 2012: 302) Jak vyjadřuje teorie agenda setting, záleží jednak na tom, jaká témata média pokryjí, ale stejně tak je důležitý způsob, jakým je daný fenomén médii prezentován.

S výsledky výzkumu *The geography of foreign news on television* souhlasí také Denis Wu, který má za to, že televize se stala nejdůvěryhodnějším a nejdůležitějším zdrojem informací. (Wu 2000: 116) Proto je zásadní, jaké informace a jakým způsobem jsou divákům televizního zpravodajství předkládány.

Z výše uvedených poznatků lze pak odvodit, že je obzvlášť důležité, jak o zahraničním dění informuje Česká televize jakožto jediné televizní médium veřejné služby v ČR. Za povšimnutí stojí, že oficiální politika ČR se diametrálně liší od postoje české veřejnosti vůči zemím EaP a jejím příslušníkům.¹⁸ Zatímco politické elity přátelsky jednájí na summitech, u

¹⁸ Výzkum veřejného mínění z roku 2011, který zkoumal sympatie a antipatie Čechů k národnostním menšinám, zjistil, že Češi nemají rádi zejména příslušníky Rumunska, Albánie či Ukrajiny. U přistěhovalců z Německa nebo Řecka naopak převažovaly sympatie. (Migrace online 2014)

občanů ČR převažuje strach z neznámé oblasti zůstale východní Evropy, o jižním Kavkazu nemluvě.

3 Předchozí výzkumy

3.1 České výzkumy

V českém mediálním diskurzu neexistuje velké množství studií zabývajících se reprezentací světa v televizním zpravodajství. Analýzy věnující se mediálnímu obrazu různých regionů v tisku existují, ty ale nelze porovnávat s televizním zpravodajstvím už jen proto, že v printových médiích je rubrika věnující se zahraničnímu dění přítomná vždy (a rozhodující je například také velikost titulků či umístění zprávy), kdežto v televizi tato pravidelnost chybí a pokud se děje něco mimořádně významného v Česku, prostor pro zahraniční zpravodajství se zmenšuje. „*Televizní zpravodajská agenda má (oproti tištěným médiím) omezenější možnosti (...)*.“ (McCombs 2009: 26) O významnosti zprávy v televizním zpravodajství svědčí potom její umístění v relaci - a faktem zůstává, že příspěvky věnované zahraničnímu dění bývají často zařazené až do pozdější části relace nebo bývají pouze krátce zmíněny moderátorem bez jakéhokoli audiovizuálního příspěvku. Takové rozdíly v „důležitosti“ či způsobu prezentace zprávy v tištěných médiích nelze najít. Studie věnující se tištěným médiím proto tedy v této práci nezmiňuji.

Zajímavá je analýza *Rozvojový svět a rozvojová spolupráce v českých médiích*, kterou provedla společnost Člověk v tísni a která sledovala po dobu patnácti měsíců mezi lety 2007 a 2008 mediální výstupy týkající se rozvojových zemí. Studie se zaměřovala na všechny typy médií a zjistila, že v roce 2007 pouze tři a v roce 2008 jenom devět příspěvků v České televizi se plně věnovalo problematice rozvojových zemí.¹⁹ (Krasney 2008: 4-5) U obou studií je však problematické, na základě jakých kritérií byly příspěvky zařazené do zkoumaného vzorku, které příspěvky byly naopak vyřazeny a jaký časový úsek byl analyzován.

Během rešerše českých studií, která předcházela mé práci, jsem také zjistila, že někteří badatelé zkoumali mediální obraz různých regionů na malém zpravodajském vzorku a rozhodli se pro kvalitativní výzkum, a proto jejich poznatky nelze srovnávat s těmi, která učiním zde v této práci, která je zpracovávána pomocí kvantitativní obsahové analýzy. Dalším problémem je také to, že výše uvedené studie zkoumaly mediální obraz rozvojových zemí, které jsou českému divákovi často velmi vzdálené. Studie zabývajících se mediálním pokrytím dění v Evropě či její části v televizním zpravodajství jsem však v českém prostředí nezaznamenala.

¹⁹ Také Barbora Havlová ve své bakalářské práci z roku 2013 zabývajících se obrazem rozvojových zemí v českém televizním zpravodajství zjistila, že o 57 % rozvojových zemí se televizní zpravodajství v ČR nezmínilo ani jednou. (Havlová 2013: 40-41)

3.2 Výzkumy ve světě

V následujících odstavcích předkládám ty výzkumy zahraničního televizního zpravodajství, které vycházejí ze zmíněných teorií, které taktéž v této práci ověřuji, a také tematicky odpovídají zaměření mé práce. Zajímavým zjištěním je, že autoři nedocházejí ke stejným výsledkům. Někteří mají za to, že nejdůležitějším faktorem je regionální blízkost daného státu (Wilke, Heimprechtová a Cohen 2012), jiní jsou zase přesvědčeni o tom, že především ekonomické faktory určují zastoupení jednotlivých zemí v zahraničním zpravodajství veškerých médií. (Wu 2000) Jednou z příčin může být například to, jaké požadavky jednotliví autoři kladou na zpravodajství a co označují jako zprávu hodnou analýzy a co už ne. Bez ohledu na tento nesoulad se však obvykle shodují v zásadních otázkách. Například všichni docházejí k závěru, že rozvojové země jsou podreprezentované nebo že USA jsou nejčastěji zmiňovanou zemí v zahraničním zpravodajství celosvětově.

3.2.1 The geography of foreign news on television: A comparative study of 17 countries

Studie Jürgena Wilkeho, Christine Heimprechtové a Akiby Cohena *The geography of foreign news on television: A comparative study of 17 countries* z roku 2012 porovnává zpravodajství komerčních, veřejných i státem vlastněných televizních stanic v 17 zemích světa, vysílané v průběhu čtyř týdnů v prvním čtvrtletí roku 2008 v různých regionech. Autoři proto do svého výzkumu zařadili země Západu i Východu, malé i velké, rozvinuté i rozvojové a bohaté i chudé státy.²⁰ Na počátku stanovili 244 států či území s vlastní vládou, jejichž mediální pokrytí sledovali ve vybraných zemích. Výsledky ukázaly, že média zmínila pouze 56 % z nich. Téměř polovina sledovaných oblastí se ve zpravodajství neobjevila ani jednou, a nejednalo se pouze o malé státy. Nejčastěji referovanou zemí se ukázaly být USA (v 10 zemích z 16), ve zbylých šesti zemích byly na druhém místě. Za nimi následovala Velká Británie, Francie, Španělsko, Rusko a Německo. Autoři zmiňují, že je to zejména politická, vojenská a ekonomická síla, geopolitická pozice, objem obchodu, společenský a kulturní život a sport, jež zvyšují zpravodajskou hodnotu země. Studie v neposlední řadě ukázala, že se nejčastěji v zahraničním zpravodajství evropských televizí objevují supervelmoci, sousední státy a oblasti konfliktů. (Wilke, Heimprechtová, Cohen 2012: 305-316) Tento výzkum je jedinečný jednak díky širokému spektru zemí, jež zkoumá, ale taky proto, že se zároveň snaží

²⁰ Belgie, Brazílie, Čína, Egypt, Hongkong, Chile, Itálie, Izrael, Japonsko, Kanada, Německo, Polsko, Portugalsko, Singapur, Švýcarsko, Taiwan a USA byly zařazeny mezi 17 zkoumaných zemí.

zjištěné jevy vysvětlit a zasadit do kontextu tehdejšího světového dění, upozornit na mocenské vztahy, oblasti zájmu jednotlivých zemí či post koloniální vazby. Je tedy velmi komplexní a potvrzuje, že Evropa a USA jsou podle médií stále nejčastěji zmiňovanými oblastmi v současném světě.

Výzkum pracuje s teorií zpravodajských hodnot, byl zpracován pomocí obsahové analýzy a inspiroval mě k formulaci některých dílčích hypotéz. V závěru práce proto také porovnám výsledky mého bádání s touto analýzou, protože mě zajímá, zda se budou tematicky shodovat například v tom, že se nejčastěji ve zpravodajství vyskytnou země EaP tehdy, budou-li zasažené konfliktem.

3.2.2 Systemic Determinants of International News Coverage: A Comparison of 38 Countries

Denis Wu ve své studii předkládá výsledky výzkumu zahraničního zpravodajství ve 38 zemích světa. Podle jeho zjištění všechny zpravodajské relace velmi přesně odrážejí faktory stanovené teorií zpravodajských hodnot.

Velká část zpráv velmi často referovala o velmocích, zejména USA, Francii, Německu, Rusku a Číně, ve velkém měřítku se také objevovaly příspěvky z oblastí zasažených válečným konfliktem, zejména z Bosny. Denis Wu dokonce tvrdí, že přítomnost velkého, ničivého konfliktu je nezbytná k tomu, aby bylo o takovýchto menších zemích referováno. (Wu 2000: 126) Rozhodujícím faktorem zpravodajského pokrytí jednotlivých zemí byl ale podle jeho zjištění objem vzájemného obchodu, následovný přítomností zpravodajských agentur a geografickou a kulturní blízkostí. Celkově však Wu potvrzuje, že zahraniční zpravodajství obecně ve všech zemích má tendenci být velmi nevyvážené a některé oblasti dlouhodobě opomíjí.

4 Metodika výzkumu

4.1 Kvantitativní obsahová analýza

Jaké zprávy se objevují v masových médiích, se stalo předmětem systematického zkoumání někdy na přelomu 19. a 20. století. Kvantitativně analyzována byla nejdříve hlavně tištěná média a s prvními výzkumy vyšlo najevo, že nad seriózními tématy v žurnalistice převažují témata senzační. Metoda obsahové analýzy tak, jak ji známe dnes, se však rozvinula postupně s nástupem elektronických médií. (Krippendorff 1981: 14-15) *„Byly vyvinuty poměrně rafinované kvantitativní obsahové analýzy značně překračující prosté sčítání a klasifikaci obsahových jednotek, jež převládalo v počátečních výzkumech.* (McQuail 2009: 373)

Ve své práci zkoumám hlavní zpravodajskou relaci ČT právě za užití obsahové analýzy, nejpoužívanější techniky výzkumu mediálních obsahů. (Reifová 2004: 21) *„Tato metoda vytváří statistický souhrn velmi rozsáhlé mediální reality.“* (McQuail 2009: 375) Mezi její výhody patří, že výsledky výzkumu nejsou závislé na badateli a jsou velmi přesné, ověřitelné a lze je přehledně prezentovat v číselných hodnotách, tabulkách a grafech. (Scherer 2011: 29) Obsahová analýza mi kromě toho umožňuje zkoumat delší časový úsek zpravodajství, aniž by byla negativně ovlivněna kvalita zpracování.

Za nevýhodu někteří autoři označují jistou volnost autora výzkumu při volbě zkoumaných kategorií. (Reifová 2004: 22, McQuail 2009: 376) Abych tomuto úskalí dokázala čelit co možná nejlépe, v několika případech jsem přešla proměnné, které byly zkoumány v předchozích podobně zaměřených výzkumech, a snažila jsem se definovat kategorie, které byly ověřovány mediálními teoretiky již v minulosti nebo které vzešly z předchozích analýz.

Kvůli zvolené metodice také není v mých možnostech s jistotou říci, zda existuje kauzalita mezi negativním zobrazováním zemí EaP v Událostech a negativním veřejným míněním o příslušnících těchto států či státech samotných, přestože je zjevné, že spolu obě proměnné souvisejí. Obecně platí, že stereotypy vznikají jak na základě vlastní zkušenosti, tak také konfrontací s názory ostatních či s tím, jak média určitou skutečnost zobrazují. (Leyens in Košťálová 2012: 37) Abych však mohla určit, jak Události ovlivňují diváky a do jaké míry spoluutvářejí jejich stereotypní představy o zemích EaP či jejich příslušnících, musela bych následně provést analýzu vnímání publika a výzkum mediálních účinků. Také si uvědomuji, že před hledáním latentních významů a struktur, které je vlastní spíše kvalitativním metodám, varoval sám průkopník obsahové analýzy Bernard Berelson. (Reifová 2004: 21) Proto tuto problematiku ponechám otevřenou dalšímu zpracování a dopadu Událostí na publikum se věnovat nebudu.

Stejně tak nemohu nic přesného říci o tom, proč se některé, byť podle mého mínění významné, zprávy z oblasti EaP neobjevily v Událostech. Jinými slovy, nelze porovnávat skutečnost s výsledky mého výzkumu, neboť není zřejmé, jak skutečnost doopravdy vypadá. Šlo by tedy pouze o srovnání výběru mediálních sdělení ČT s výběrem jiného média či jedince.

4.2 Výzkumné otázky a dílčí hypotézy

Abych zjistila, jak vypadá mediální obraz zemí EaP, který divákům předkládají Události, kladu si následující výzkumné otázky (VO). Ke každé otázce jsem zformulovala také hypotézu (H).

- VO1: Které ze zemí²¹ EaP se objevují v Událostech nejčastěji?
 - H1: V Událostech budou zastoupeny země EaP úměrně velikosti území a počtu obyvatel. Jinými slovy, čím větší je země EaP a čím více má obyvatel, tím častěji bude v Událostech zastoupena.²²

Předpokládám, že v Událostech bude nejčastěji ze zemí EaP zastoupena Ukrajina, následovat bude Bělorusko, Ázerbájdžán, Gruzie, Moldavsko a nejméně se v Událostech bude vyskytovat Arménie.²³ Porovnávat budu počet zpráv, které označuji jako hlavní,²⁴ referující o každé zemi jednotlivě. Nakonec uvedu pořadí zemí podle toho, kolikrát budou zařazeny do Událostí.

- VO2: Pokud Události o některé zemi referují, je této zemi věnovaná celá zpráva, nebo je daná země EaP zmíněna pouze okrajově, tedy jako dílčí část nějaké větší zprávy?
 - H2: Větší část zpráv, ve kterých se vyskytují země EaP, tyto země zmiňuje pouze okrajově, tj. není jim věnována zpráva jako celek.

²¹ Ve všech výzkumných otázkách mám na mysli jak země EaP, tak jejich zástupce. Pro jednoduchost však nebudu rozlišovat, zda se v Událostech objevila zpráva referující o zemi či o příslušníkovi této země a zprávu budu vnímat jako referující o dané zemi.

²² K této formulaci mě inspirovaly hypotézy ověřované ve studii Denise Wua. (Wu 2000: 115)

²³ Na zastoupení jednotlivých zemí v Událostech by mohlo mít vliv také to, zda má ČT v zemi stálého zpravodaje. Protože však štáb ČT není ani v jedné ze zemí EaP, tento faktor jsem při formulaci hypotéz nezohlednila.

²⁴ Více o rozdělení zpravodajských příspěvků na „hlavní“ a „vedlejší“ v následující hypotéze H3.

Předpokládám, že se v Událostech budou vyskytovat zprávy informující o nějakém širším fenoménu, který se týká více států a mimo jiné zmiňuje také některý stát EaP. Směrodatný pro tuto hypotézu bude titulky zprávy ve zpravodajské relaci. Pokud bude zpráva znít „Na Ukrajině zavládl chaos“, potom považuji celou zprávu za zprávu „hlavní“, tj. věnovanou zemím EaP, konkrétně Ukrajině. Pokud ale zpráva zní „Lidí nakažených virem HIV přibývá“ a zpráva informuje o tom, kolik je nakažených v Česku, Slovensku, Polsku a na Ukrajině, potom nelze zprávu považovat za zprávu zaměřenou výhradně na země EaP, a proto ji budu řadit do kategorie „vedlejší“. Následně sečtu počet „hlavních“ zpráv dohromady, počet „vedlejších“ zpráv dohromady a porovnám obě kategorie.

- VO3: Pokud je o zemích EaP v Událostech referováno, jaké zaujmají pořadí ve zpravodajské relaci?
 - H3: Zprávy o zemích EaP se obvykle neobjevují v headlinech.²⁵
 - H4: Zprávy o zemích EaP nebývají ve zpravodajské relaci na předních místech.²⁶

Předpokládám, že pokud Události referují o některé ze zemí EaP, větší část zpráv o těchto zemích se neobjeví v headlinech, které čte moderátor v úvodu Událostí. Stejně tak předpokládám, že se větší část zpráv věnující se zemím EaP nachází uprostřed nebo na konci zpravodajské relace. Vytvořila jsem pro potřeby hypotézy H5 kategorie, do kterých budu zprávy rozdělovat. V první budou zprávy, které byly v Událostech na 1.-3. místě, tedy v headlinech, ve druhé kategorii budou zprávy, které byly na 4.-6. v relaci a do třetí kategorie budou patřit ty, které se v Událostech nacházejí na 7. nebo vyšším místě. Očekávám, že zprávy týkající se zemí EaP budou ve většině případů patřit do třetí kategorie.

- VO4: V souvislosti s jakými fenomény Události informují o zemích EaP?
 - H5: Země EaP se vyskytují v Událostech v souvislosti s fenomény²⁷
 - i. politickými
 - a) volby na celostátní úrovni
 - b) EU/V4 a/nebo projekt Východního partnerství

²⁵ U této hypotézy vycházím ze svého empirické zkušenosti a z předvýzkumu.

²⁶ *The geography of foreign news on television: A comparative study of 17 countries* zmiňuje, že nejčastěji bývá referováno o supervelmocích, sousedních státech a oblastech konfliktu. (Wilke, Heimprechtová, Cohen 2012: 315-316) Proto nelze očekávat, že by na předních místech byly země EaP, protože uvedené podmínky nesplňují.

²⁷ Uvedené fenomény odpovídají požadavkům vzneseným v teorii zpravodajských hodnot.

- c) přítomnost politických elit (z jakýchkoliv zemí světa)
- d) Česká republika
- e) lidská práva
- f) humanitární pomoc
- g) bezpečnost (vojenská a energetická, NATO)
- ii. témata spojovaná s migranty a zeměmi jejich původu²⁸
 - a) chudoba a zaostalost
 - b) manuální dělníci
 - c) (ne)legálnost pobytu
 - d) nemoci, zejména HIV/AIDS
 - e) prostituce a sexuální průmysl

Předpokládám, že ve většině případů se země EaP objeví ve zprávách ve spojení s jevy uvedenými v kategorii i. a ii. a že všechny zprávy bude možné zařadit vždy minimálně do jedné z uvedených skupin. Na základě teorie zpravodajských hodnot jakož i na základě výsledků předběžného pozorování předpokládám, že zprávy referující o zemích EaP zmiňují jiná témata, jako jsou kuriozity, počasí či sport, jen velmi zřídka.

- o H6: V Událostech budou převažovat zprávy týkající se politických témat, stanovených v části i. hypotézy H5.²⁹

Na základě výsledků předchozí hypotézy H5 budu moci porovnáním počtu zpráv v obou kategoriích stanovit, jaká část zpráv týkající se zemí EaP je věnována politickým tématům a jaká tématům obvykle spojovaným s migranty. Očekávám, že politická témata budou převažovat, tedy že více než 50 % zpráv o zemích EaP bude spojeno s politikou. Taktéž předpokládám, že zprávy týkající se zemí EaP budou často spojovány s Českou republikou či jejími politickými elitami. Domnívám se tak proto, že o tomto jevu vypovídá teorie zpravodajských hodnot, a také proto, že česká zahraniční politika označuje projekt EaP za

²⁸ K formulaci tohoto bodu hypotézy H5 mě inspiroval text socioložky Oleny Fedjukové zabývající se problémy, s nimiž se potýkají občané Ukrajiny migrující za prací. (Fedjuková 2006)

²⁹ K této hypotéze mě inspirovaly výsledky výzkumu *The geography of foreign news on television: A comparative study of 17 countries*, které potvrzují, že zastoupení zemí v zahraničním zpravodajství je ovlivněno také aktuálním světovým děním. (Wilke, Heimprechtová, Cohen 2012: 319) V roce 2009 byl projekt EaP velkým tématem a od té doby patří k českým zahraničněpolitickým prioritám, a proto mě zajímá, do jaké míry jej Události reflektují.

důležitý pro ČR, proto je logické, že se tyto země budou objevovat v českém zpravodajství, například v kontextu pomoci poskytované Českou republikou.

- VO5: Jakou valenci mají v Událostech zprávy referující o zemích EaP?
 - H7: Zprávy věnované zemím EaP mají ve většině případů negativní valenci.³⁰

Předpokládám, že zprávy o zemích EaP ve většině případů, tj. ve více než 50 %, vyznívají negativně. Na základě hypotézy H5 bude možné určit, jaká část ze zpráv věnovaných fenoménům spojeným s problematikou migrace má pozitivní a jaká negativní charakter. Totéž bude možné určit u zpráv věnovaných politice. Protože je EaP projekt cílený na země, které nejsou členy EU, česká média mají tendenci na tyto státy pohlížet jako na zaostalé či nebezpečné. (Kratochvíl, Tulmetsová 2007: 5) Z toho důvodu se domnívám, že zprávy budou mít negativní valenci. Způsobu měření valence se věnuji v kapitole 4.5.

Abych tuto hypotézu ověřila, vytvořím seznam všech zpráv, které se v analyzovaném vzorku Událostí objevily a které označuji jako „hlavní“. U každé z nich potom určím, zda byla zpráva pozitivní či negativní.

- VO7: Má svoboda internetu a sdělovacích prostředků v zemích EaP vliv na zastoupení těchto zemí v Událostech?³¹
 - H9: Čím horší je situace co do svobody médií a internetu v dané zemi, tím méně se tato země bude vyskytovat v Událostech.

Tuto výzkumnou otázku jakož i nápad doložit svobodu médií a internetu pomocí údajů organizace Freedom House jsem přejala ze studie Denise Wua. Ten ověřoval hypotézu, která vyjadřovala myšlenku, že čím svobodnější média v dané zemi jsou, tím víc bude tato země zastoupena ve zpravodajství. Studie ale hypotézu vyvrátila. (Wu 2000: 125) Proto jsem se rozhodla hypotézu formulovat opačně a přidala jsem také požadavek na (ne)svobodu internetu, se kterou Wu nepracoval. Předpokládám, že čím menší mají média a internet svobodu v dané zemi, tím méně bude o této zemi referováno. Podle této hypotézy by se tedy v událostech mělo vyskytovat nejméně Bělorusko, více Ázerbájdžán, ještě více Arménie a

³⁰ K formulaci této hypotézy mě inspirovala studie *Checking the Czech Role in the European Neighbourhood*, která zmiňuje, že česká média obvykle země východní Evropy vyobrazují jako nebezpečné a zaostalé. (Kratochvíl, Tulmetsová 2007: 5) Také Galtung a Rugeová mají za to, že čím negativnější událost, tím atraktivnější je pro média.

³¹ Tuto výzkumnou otázku jsem převzala ze studie Denise Wua. (Wu 2000: 116)

nejvíce (a zhruba stejně) by měly být v Událostech zastoupeny Gruzie, Moldavsko a Ukrajina. Vycházím z posledních údajů organizace Freedom House, která každoročně vyhodnocuje úroveň demokracie ve všech státech světa. Česká republika je zařazována do kategorie zemí se svobodným tiskem a internetem. Oproti tomu zkoumané země EaP často patří buď do kategorie částečně svobodné, nebo nesvobodné.

	internet	média (press)
Bělorusko	nesvobodný	nesvobodná
Ukrajina	svobodný	částečně svobodná
Moldavsko	<i>chybí data</i>	částečně svobodná
Gruzie	svobodný	částečně svobodná
Arménie	svobodný	nesvobodná
Ázerbájdžán	částečně svobodný	nesvobodná

Tabulku č. 1 jsem sestavila z údajů zveřejněných organizací Freedom House, platných k roku 2013. <http://www.freedomhouse.org/>

- VO7: Jakého pohlaví jsou nejčastěji lidé, o nichž referují zprávy věnované zemím EaP?
 - H9: Ve zpravodajských příspěvcích v Událostech, které se týkají zemí EaP, jsou častěji zastoupeni muži.

Studie různých mediálních teoretiků nezávisle na sobě zdůrazňují, že jsou ve zpravodajství obvykle více zastoupeny státy a osoby, které disponují mocí vojenského, politického i ekonomického charakteru. (Wilke, Heimprechtová, Cohen 2012: 306; Wu 2000: 111) Napadlo mě tedy ověřit také to, zda se ve zpravodajských příspěvcích týkajících se zemí EaP vyskytují častěji muži nebo ženy. Protože v současném světě platí, že muži jsou častěji na vedoucích pozicích a jsou to tedy právě oni, kdo disponuje mocí, předpokládám, že budou rovněž více zastoupeni ve zpravodajství. Kromě toho mě velmi zaujala zpráva z roku 2012 na serveru BBC *Five things about women in the press*³², která uvádí, že ženy, které se objeví v britském tisku, lze rozdělit do pěti skupin. Jsou zobrazovány pouze jako: 1. sexuální objekty, 2. manželky a matky, 3. v pasivních rolích, 4. relativně neviditelné, 5. příliš tlusté, hubené, staré či příliš mladé.

³² <http://www.bbc.com/news/magazine-20554942>

Přestože má tato výzkumná otázka pouze doplňující charakter, může napovědět více o tom, jak jsou prezentovány země EaP a kdo obvykle tyto země ve zpravodajských příspěvcích reprezentuje. Budu tedy sledovat, zda se ve zprávách věnovaným EaP hovoří častěji o mužích nebo o ženách. Pokud v některých příspěvcích nebude explicitně zmíněno ani jedno pohlaví, vyřadím je z této oblasti zkoumání. Sledovat budu pouze zprávy, které označuji jako „hlavní“.

4.3 Vzorek analýzy

Tato práce si klade za cíl zjistit, jakou podobu má mediální obraz zemí EaP v hlavní zpravodajské relaci České televize, Událostech. Za tím účelem jsem se rozhodla podrobit zkoumání rozsáhlý vzorek zpráv. Protože chci zjistit, jaký je mediální obraz zemí EaP za běžných podmínek, potřebovala jsem analyzovat období, v němž nenastaly žádné dlouhodobé mimořádné situace, které by mediální obraz výrazně zkreslily. Výzkum mi proto zkomplikovaly protesty na Ukrajině, které vypukly koncem listopadu 2013 a vyřadily tak možnost analyzovat celý rok 2013, protože by podoba mediálního obrazu všech zemí EaP byla velmi ovlivněna děním v jediné zemi. Aby nebyl výsledek výzkumu nepřiměřeně zkreslený tímto mimořádným děním, rozhodla jsem podrobit zkoumání Události vysílané vždy ve druhém čtvrtletí v rozmezí let 2008 až 2013. Rozhodla jsem se tak také proto, že Východní partnerství bylo uzavřeno slavnostním podpisem v Praze v květnu 2009. Lze tedy předpokládat, že se o zemích EaP hovořilo už o rok dříve, kdy byla myšlenka Východního partnerství poprvé pojmenována, a také v roce 2009 přímo před podpisem smlouvy samotné v průběhu dubna a že téma zůstalo aktuální až do června. Protože tato iniciativa patří k předním oblastem zájmu české zahraniční politiky dlouhodobě a opakovaně se k projektu EaP české politické elity hlásí, zajímá mě, zda se v průběhu let mění mediální obraz této šestice zemí, předkládaný v Událostech. Proto jsem zvolila možnost provést diachronní analýzu mediálního obrazu zemí EaP. Ve zvoleném časovém úseku nepoznamenaly region východní Evropy a jižního Kavkazu žádné válečné konflikty³³, humanitární katastrofy ani jiné mimořádné, dlouhodobé události, a tak lze považovat vzorek za odpovídající běžnému dění.

4.4 Jednotky analýzy

Výzkumnými jednotkami pro tuto práci budou jednotlivá vydání Událostí vysílané pravidelně každý den Českou televizí. V této práci budu analyzovat pouze ty příspěvky, které se věnují

³³ Konflikt v Gruzii se odehrával v srpnu 2008.

zahraničnímu dění, konkrétně tedy tomu v prostoru EaP, a patří do zpravodajské relace. Pokud se stane, že na konci zpravodajské relace moderátor zmíní některou ze zemí v souvislosti se sportovními událostmi a s „pozvánkou“ pro diváky, aby zhlédli také sportovní zpravodajství v pořadu *Branky, body, vteřiny*, nebudu takové příspěvky zahrnovat do této analýzy, neboť jejich primárním cílem není informovat o dění v zahraničí, ale o sportovních událostech, na které se tato práce nezaměřuje.

Jednotlivé zpravodajské relace dělím pro potřeby analýzy na jednotky, které jsem vybrala k bližší analýze. Jedná se o jednotlivé zpravodajské příspěvky z Událostí, ve kterých byly zmíněny země EaP, jimiž jsou Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán, nebo které zmínily samotný projekt Východního partnerství. Nezáleží na tom, zda má takový příspěvek pouze podobu textu přečteného moderátorem, či zda je doplněný také audiovizuálním materiálem. Oba typy těchto příspěvků považuji za „zprávy“ vhodné pro moji analýzu.

4.5 Sledované kategorie

V rámci této práce budu analyzovat zprávy, které referují o zemích EaP. V průběhu analýzy budu jednotlivým zpravodajským příspěvkům přiřazovat hodnoty, které jsem předem stanovila u jednotlivých kategorií. Tyto kategorie mohou nabývat taktéž pouze předem stanovených hodnot. Samotné hodnoty u všech vymezených kategorií budou kódovány za pomoci čísel, což usnadní práci s daty.

U každého zpravodajského příspěvku budu nejprve sledovat, měsíc a rok, ve kterém se daný příspěvek v Událostech objevil. Podle toho bude v po provedení celé analýzy možné popsat, jak se, pokud nějak, proměňuje v průběhu let například počet zpráv referujících o zemích EaP.

U každého příspěvku bude potom určeno, která země je v něm zastoupena. Pokud bude zpráva referovat o více než jedné zemi, např. o Ukrajině i Gruzii, bude taková zpráva zařazena mezi zprávy jak o Ukrajině, tak Gruzii. V závěru proto bude možné porovnat jak počet zmínek, tak počet zpravodajských příspěvků. Pokud by tedy existovala zpráva referující o Gruzii a Ukrajině, počet zpráv by byl jedna, zatímco počet zmínek by se rovnal dvěma.

Všechny zpravodajské příspěvky pak budu dělit do dvou kategorií podle typu zprávy. Do jedné z nich připadnou ty zprávy, které v této práci označuji jako „hlavní“, tedy příspěvky, jejichž hlavním cílem je informovat o zemích EaP. Naopak mezi zprávy, které budu

označovat jako „vedlejší“, patří ty příspěvky, které primárně informují o jiné než sledované zemi, či události, a země EaP tedy zmiňují pouze okrajově.

Další sledovanou kategorií bude to, zda se zpráva objevuje v headlinech. S tím souvisí také následující kategorie, kterou je pořadí zpráv v relaci. Protože v průběhu let 2008 - 2013 zpravodajská relace ČT prošla velmi výrazně proměnami, rozhodla jsem se řadit zprávy, které se objevily na 1.-3. místě v headlinech rovněž do kategorie zpráv, které se objevily na 1.-3. místě v relaci. V roce 2008 například v ČT bylo běžné, že moderátor přečetl první headline, následoval headline druhý a zároveň i krátký zpravodajský příspěvek; až po tomto příspěvku býval moderátorem přečten třetí headline. Z toho důvodu jsem se rozhodla kategorie takto uspořádat a neodlišovat headlines a samotné zpravodajské příspěvky.

Následující kategorií, kterou budu sledovat, je fenomén, s jakým se pojí každý jednotlivý zpravodajský příspěvek. Hodnoty v této kategorii jsem stanovila tak, aby odpovídaly teorii zpravodajských hodnot, část z nich jsem také převzala ze sociologické studie zabývající se migrací a jejím zobrazováním v médiích. (Fedyuková 2006) Je pravděpodobné, že určování fenoménu, tedy v podstatě ústředního tématu zprávy se může jevit jako problematické tehdy, pokrývá-li zpravodajský příspěvek více fenoménů, a tedy také více zvolených kategorií. Cílem této sledované kategorie ovšem je určit ten fenomén, který ve zpravodajském příspěvku dominuje. Předpokládám tedy, že u každé zprávy bude zřetelně jasné, o čem informuje primárně. Další, okrajově zmíněné fenomény, tedy nebudu brát v potaz. Kategorie jsou následující.

- a) volby
- b) EU/V4 a/nebo projekt Východního partnerství
- c) politické elity
- d) ČR
- e) lidská práva
- f) humanitární pomoc
- g) bezpečnost
- h) chudoba, zaostalost
- i) manuální dělníci/pracovní síla
- j) (ne)legálnost pobytu
- k) nemoci, zejména HIV/AIDS
- l) prostituce a sexuální průmysl

Další sledovaná kategorie navazuje na tu předchozí a sleduje, s jakými tématy se zpravodajské příspěvky obvykle pojí, zda s politickými, což odpovídá bodům a) až g)

předchozí kategorie, nebo s tématy, která bývají spojována s migranty a migrací, což odpovídá bodům h) až l) v předchozí kategorii.

V následující kategorii bude sledována valence jednotlivých zpravodajských příspěvků. Příspěvky mohou být buď pozitivní, negativní, nebo u nich valenci nebude možné určit. Za negativní budu považovat každou zprávu, která prezentuje zemi či situaci v této zemi EaP jako nebezpečnou, nestabilní, zemi, kde hrozí násilí. Budou-li příspěvky informovat o porušování lidských práv, násilných demonstracích, střetech s policií, vraždách, válkách, počtu mrtvých či zraněných, atentátech, teroristických útocích, o výskytu nemocí apod., tedy o situacích, které jakýmkoli způsobem ohrožují mír, demokracii a životy lidí, a situace v těchto zemích tedy je ohrožující buď pro samotné obyvatele, návštěvníky, či pro sousední státy a státy EU, vyhodnotím takové příspěvky jako negativní.

5 Výsledky analýzy

Sledovaným obdobím bylo druhé čtvrtletí roků 2008 až 2013. V rámci této práce jsem tak sledovala 18 měsíců Událostí České televize. V průběhu let se měnil jak jejich formát, tak také délka zpravodajské relace či způsob, jakým byly jednotlivé zprávy do relace řazeny a moderátory prezentovány. Zjistila jsem, že ve sledovaném období byly Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko, Arménie, Ázerbájdžán či projekt Východního partnerství jako celek zmíněny ve 169 zpravodajských příspěvcích. Objevily se ale také zprávy, ve kterých bylo zmíněno více sledovaných zemí najednou, či zprávy, které referovaly o Východním partnerství a zmínily se rovněž o všech šesti zemích jmenovitě. Faktem ale zůstává, že během 18 měsíců měl český divák možnost zaslechnout něco o zemích Východního partnerství přesně 169x. Z těchto 169 zpravodajských příspěvků se však pouze 87 věnovalo plně zemím EaP. Ve zbytku případů byly země EaP zmíněny jen okrajově a zpráva referovala primárně o něčem jiném. V následujících grafech tedy pracuji převážně pouze s těmi 87 příspěvky, jejichž hlavním cílem bylo přinést informace o zemích EaP.³⁴

- VO1: Které ze zemí EaP se objevují v Událostech nejčastěji?
 - H1: V Událostech budou zastoupeny země EaP úměrně velikosti území a počtu obyvatel. Jinými slovy, čím větší je země EaP a čím více má obyvatel, tím častěji bude v Událostech zastoupena.

Podle hypotézy H1 by měla být v Událostech nejčastěji prezentována Ukrajina, následovat by mělo Bělorusko, Ázerbájdžán, Gruzie, Moldavsko a nejméně měla být zastoupena Arménie.

Výsledky z jednotlivých let tomuto trendu příliš neodpovídají. V roce 2008 byl nejvyšší počet příspěvků věnován Gruzii a výrazně převyšoval počet zpráv o Gruzii v průběhu všech ostatních sledovaných let. Tento výkyv může být pravděpodobně způsoben tím, že se a) v roce 2008 velmi intenzivně jednalo o vstupu Gruzie (a Ukrajiny) do NATO, b) vyostřoval se konfliktu mezi Gruzii a Ruskem a nepokoje v Abcházii a Jižní Osetii, c) v květnu 2008 se v Gruzii konaly parlamentní volby. O všech těchto „mimořádných“ situacích ČT opakovaně informovala.

Rok 2009 byl ojedinělý množstvím zpráv, které se věnovaly dění v Moldavsku. Zpravodajské příspěvky informovaly zejména o nepokojích, demonstracích a násilných

³⁴ Pokud u některé hypotézy pracuji se všemi příspěvky, je to vždy v textu zmíněno.

střetech, ke kterým docházelo krátce po parlamentních volbách. Kromě toho ještě dozníval konflikt Gruzie s Ruskem, a tak bylo Gruzii věnováno opět více příspěvků než v letech následujících. Poprvé a naposledy také v Událostech ČT diváci měli možnost zhlédnout zprávu věnovanou projektu Východního partnerství, který byl v květnu v tomto roce oficiálně zahájen.

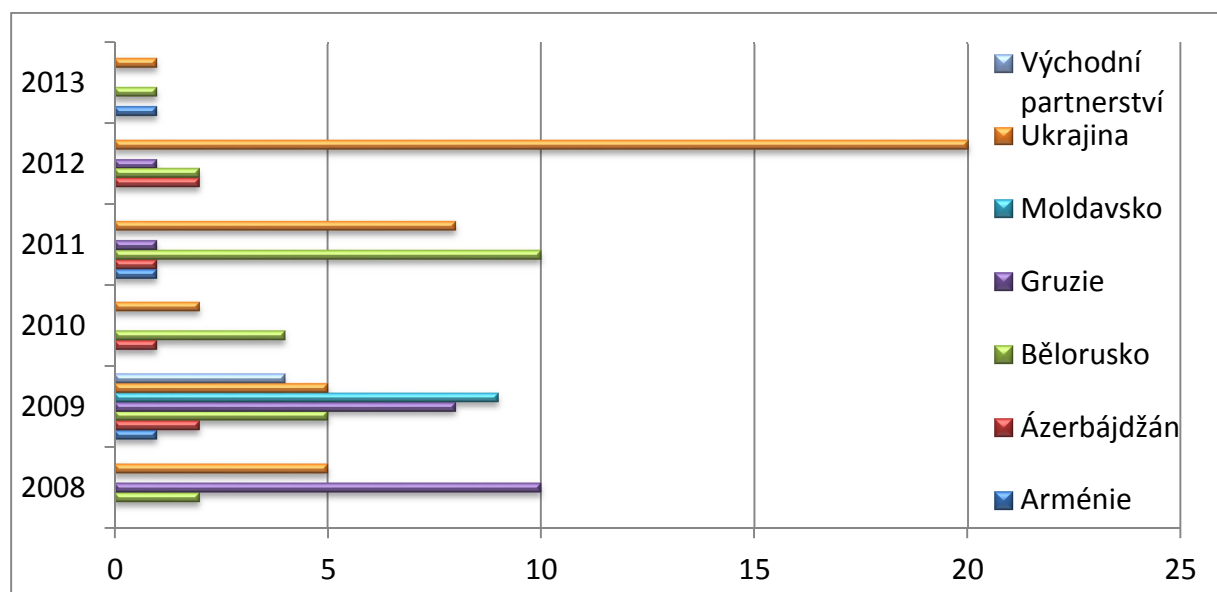
Mezi dubnem a červnem roku 2010 ČT v Událostech prezentovala pouze sedm příspěvků, které se věnovaly zemím EaP. Nejvíce zpráv bylo zaměřeno na Bělorusko, které vedlo spory s Ruskem ohledně dodávek plynu. Jedna zpráva informovala také o dění v Ázerbájdžánu. O dalších zemích EaP v tomto období ČT neinformovala.

V roce 2011 se nejvíce zpráv věnovalo opět Bělorusku. Zvýšený zájem ČT o dění v této zemi pravděpodobně způsobil teroristický útok v Minsku, po němž následovaly další reportáže, které se věnovaly běloruské chudobě a porušování lidských práv v zemi. Zpravodajské příspěvky věnované Ukrajině opakovaně připomínaly 25. výročí jaderné havárie v Černobyli a informovaly o blížícím se fotbalovém Mistrovství Evropy, které se mělo odehrát v zemi přesně za rok touto dobou.

V roce 2012 výrazně vzrostl počet zpráv věnovaných Ukrajině, kde začal soudní proces s premiérkou Julií Tymošenkovou a kromě toho země hostila Mistrovství Evropy ve fotbale.

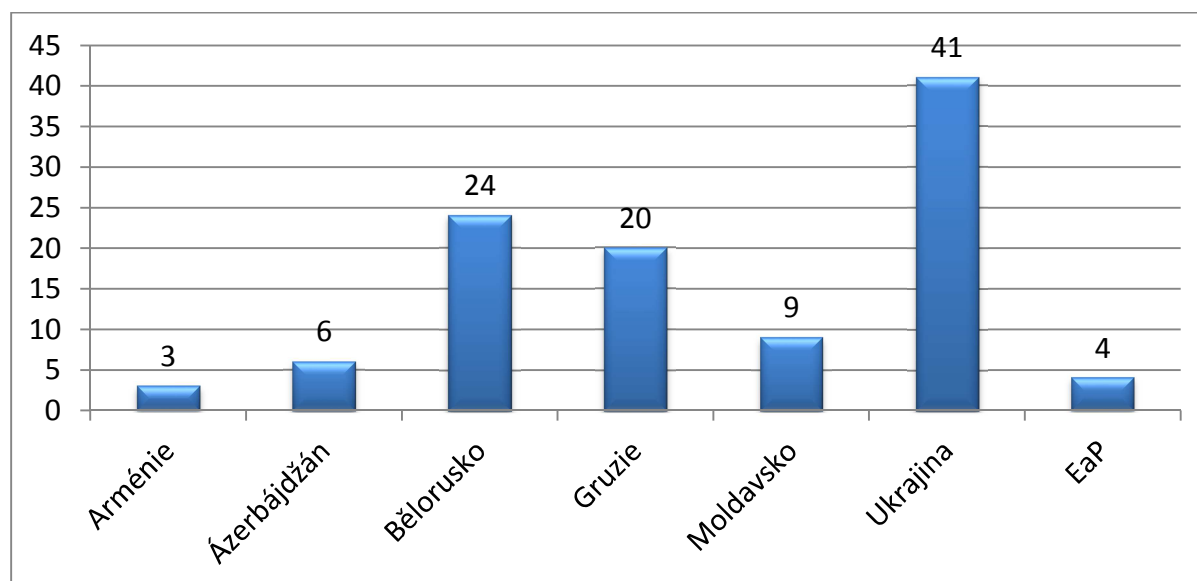
V Událostech se vyskytly ve druhém čtvrtletí roku 2013 pouze tři zprávy, které přinesly informace o zemích EaP. Shodně po jednom příspěvku bylo věnováno dění v Ukrajině, Bělorusku a Arménii.

Graf č.1

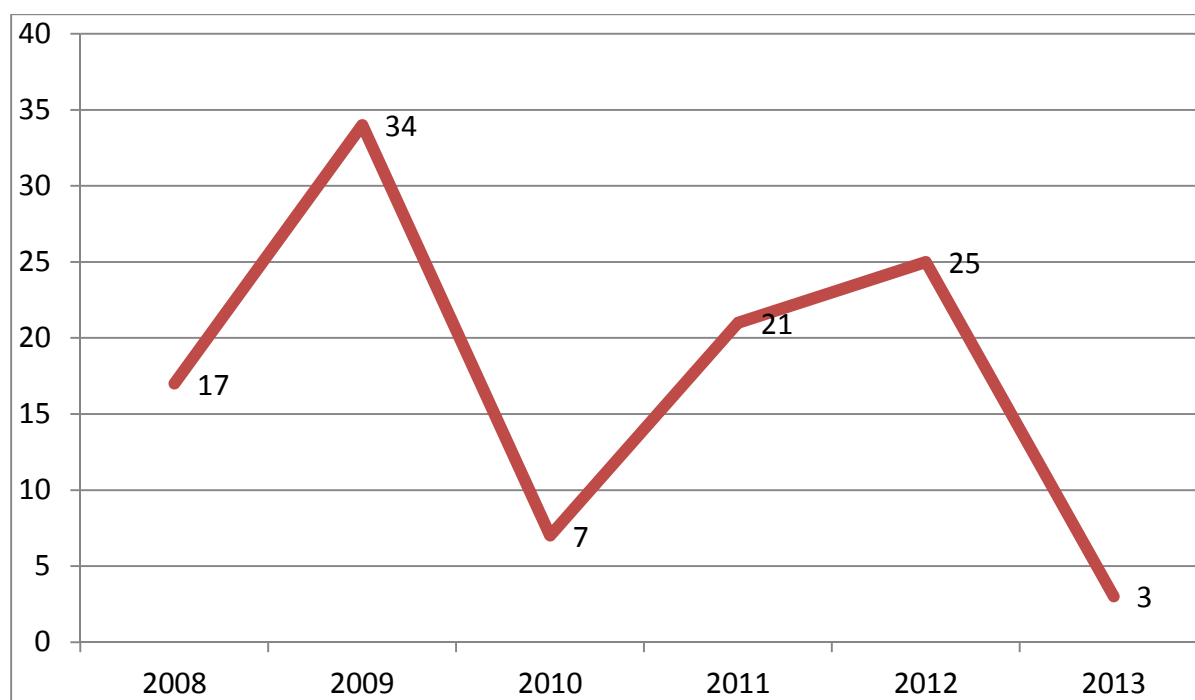
Následující graf reflektuje celkové zastoupení všech šesti zemí v průběhu let 2008-2013. Nejvíce zpráv, které v Událostech plně referovaly o zemích EaP, bylo věnováno Ukrajině, po ní následovalo Bělorusko. Na dalším místě podle hypotézy měl být Ázerbájdžán, ale předstihly jej Moldavsko i Gruzie. Nejméně zpravodajských příspěvků referovalo o Arménii. Hypotéza H1 se tak nepotvrdila.

Graf č. 2

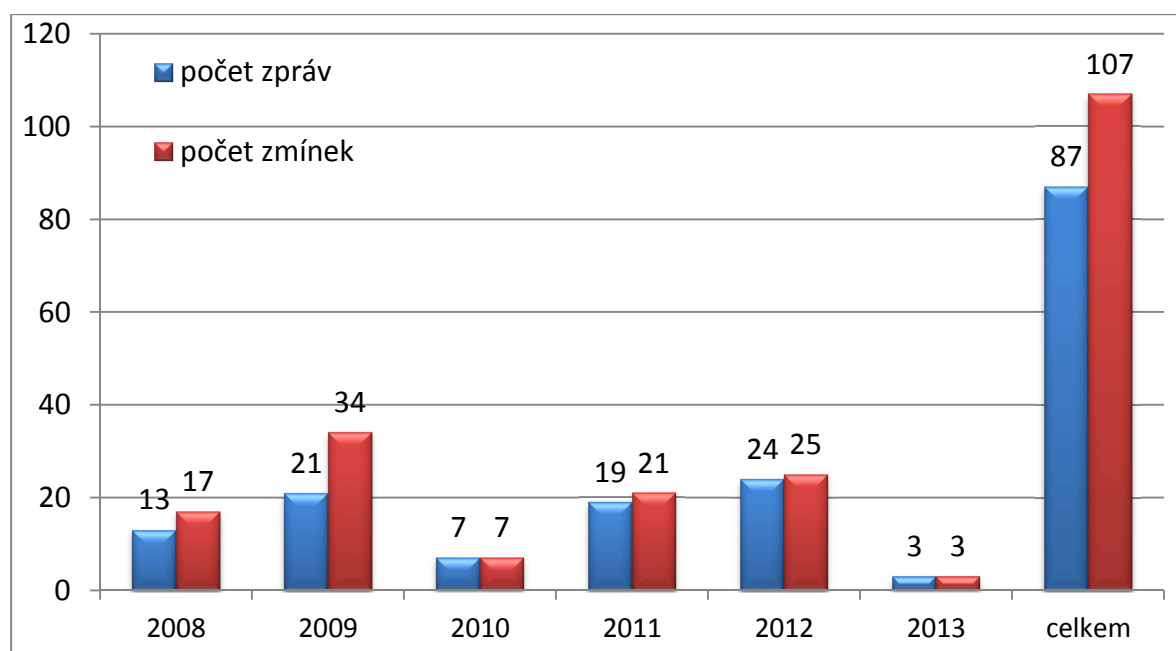
Z následujícího grafu znázorňujícího počet zmínek (nikoli počet zpráv plně věnovaných zemím EaP) o zemích EaP celkem lze vyčíst, že nejvíce pozornosti ČT věnovala oblasti EaP v roce 2009, kdy byl slavnostně projekt zahájen a podepsán v Praze, navíc v době, kdy ČR předsedala Evropské unii. Poté je zřejmá sestupná tendence co do počtu příspěvků; zvýšení jejich počtu přišlo v době procesu s Julií Tymošenkovou, teroristického útoku v Minsku a Mistrovství Evropy ve fotbale. Tyto události se dostaly do televizního zpravodajství, protože splňovaly jeden či dokonce více faktorů obsažených v teorii zpravodajských hodnot. Její platnost se tak opět ukázala jako aktuální.

Graf č. 3

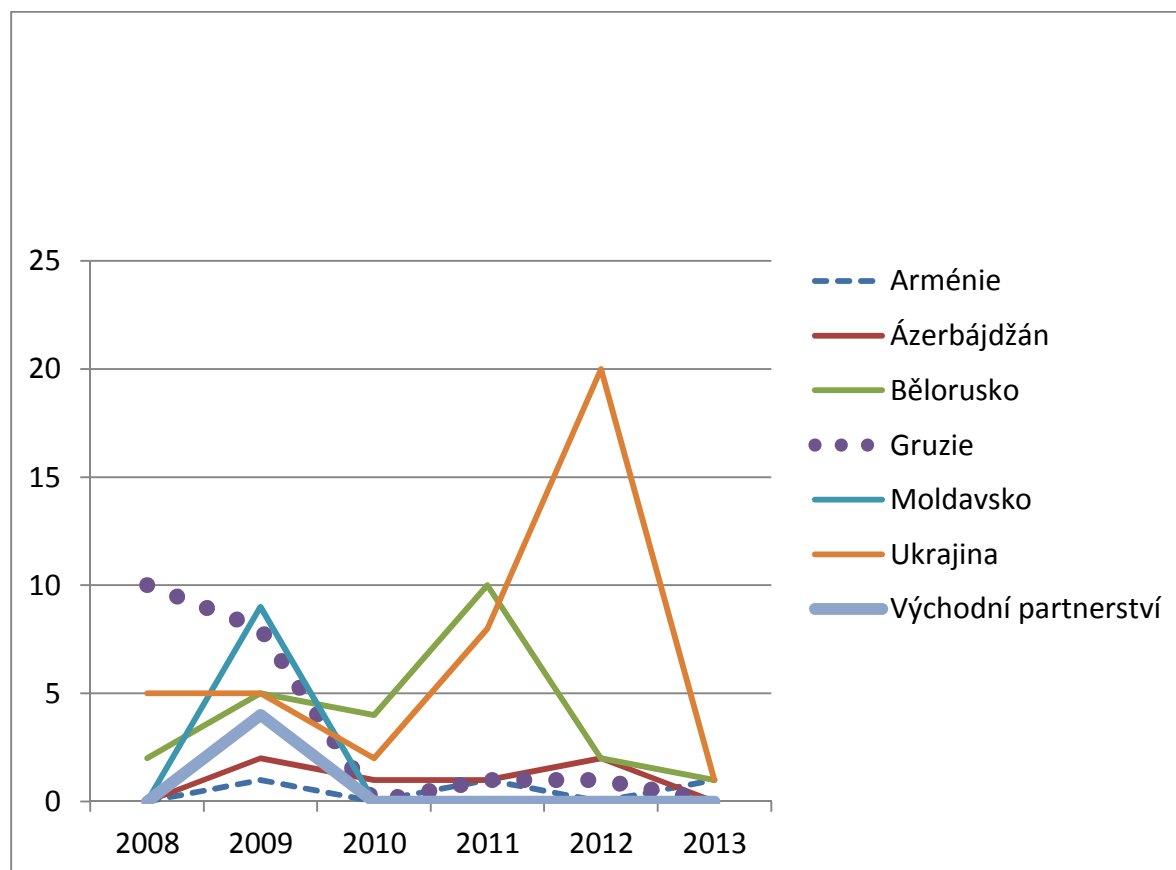
Pro zajímavost ještě můžeme porovnat počet zpráv, které se věnovaly zemím EaP, s počtem pouhých zmínek o těchto zemích. V roce 2009 je rozdíl největší, protože v ČT se, na rozdíl od ostatních let, objevily zprávy o projektu EaP a všechny země byly také v tomto příspěvku jmenovány. Podobně v roce 2008 se více zpráv týkalo Ukrajiny a Gruzie současně, protože zrovna probíhala jednání o přístupu těchto dvou zemí do NATO, pročež se obě čísla mírně neshoduje. Jinak se ale počet zpráv s počtem zmínek nijak diametrálně neliší. V předcházejících grafech pracuji s počtem zmínek, protože není možné přiřadit zprávu k jediné zemi, pokud tato zpráva referuje o několika státech současně.

Graf č. 4

Následující graf č. 5 zachycuje, jak se vyvíjelo zpravodajské pokrytí v zemích EaP v průběhu šesti let.

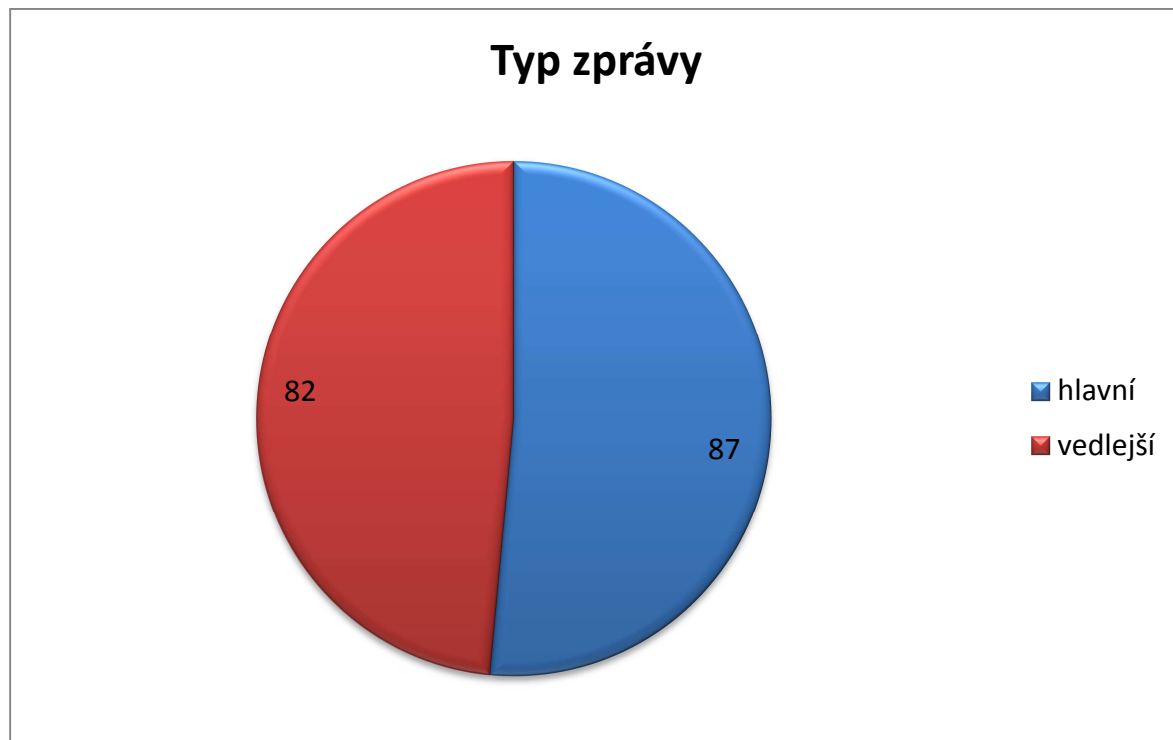
Graf č. 5

- VO2: Pokud Události o některé zemi referují, je této zemi věnovaná celá zpráva, nebo je daná země EaP zmíněna pouze okrajově, tedy jako dílčí část nějaké větší zprávy?
 - H2: Větší část zpráv, ve kterých se vyskytují země EaP, tyto země zmiňuje pouze okrajově, tj. není jim věnována zpráva jako celek.

Celkem jsem v průběhu sledovaných osmnácti měsíců zaznamenala 169 zpravodajských příspěvků, ve kterých byly zmíněny země EaP. Z nich se 87 věnovalo plně zemím EaP, 82 zpráv potom zmiňovalo země pouze okrajově a primárně informovalo o něčem jiném. Hypotéza H2 se tedy nepotvrdila.

Graf č. 6

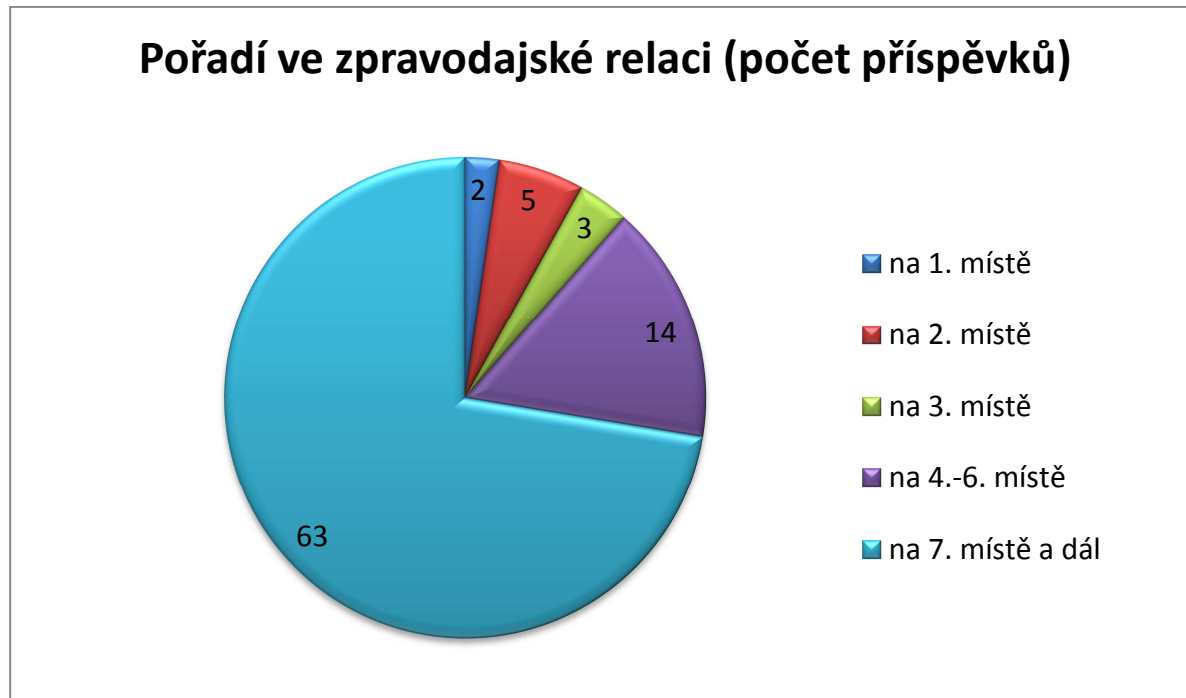

- VO3: Pokud je o zemích EaP v Událostech referováno, jaké zaujímají pořadí ve zpravodajské relaci?
 - H3: Zprávy o zemích EaP se obvykle neobjevují v headlinech.
 - H4: Zprávy o zemích EaP nebývají ve zpravodajské relaci na předních místech.

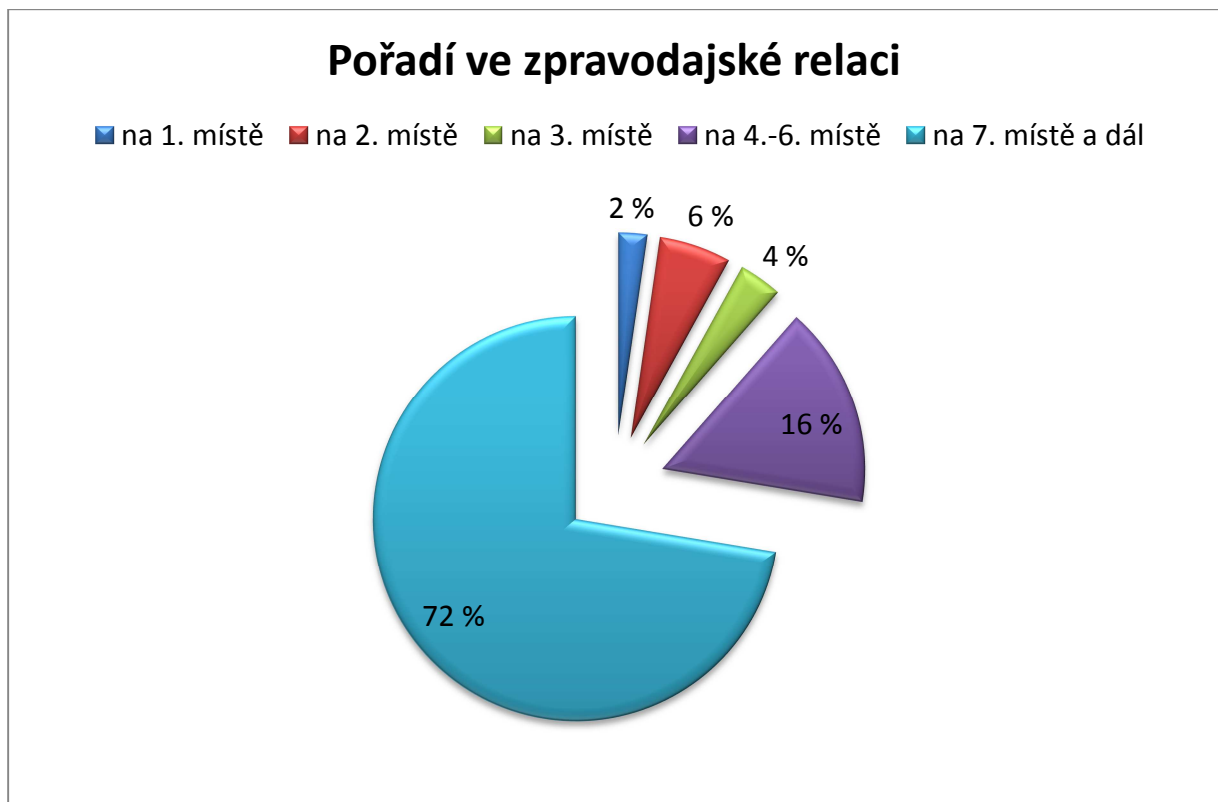
Z 87 sledovaných příspěvků referujících o zemích EaP byly na 1. místě ve zpravodajské relaci příspěvky dva, na 2. místě jich bylo pět, na 3. místě 3, na 4.-6. místě bylo 14 příspěvků. Převážná většina, tedy 63 příspěvků, se objevila v Událostech na 7. nebo vyšším místě. V headlinech se tedy objevilo 11,5 % událostí věnovaných zemím EaP, 16,1 % událostí byla na 4.-6. místě v relaci a 72,4 % zpravodajských příspěvků o EaP bylo na 7. nebo vyšším místě.

Hypotéza H3, která předpokládala, že se země EaP obvykle neobjevují v headlinech, se tak potvrdila. Hypotéza H4, která předpokládala, že příspěvky o zemích EaP nebývají na předních místech ve zpravodajské relaci, se také potvrdila. Více než 72 % všech zpravodajských příspěvků, které v Událostech informovaly o zemích EaP, bylo zařazeno na 7. a vyšší místo v pořadí.

Graf č. 7

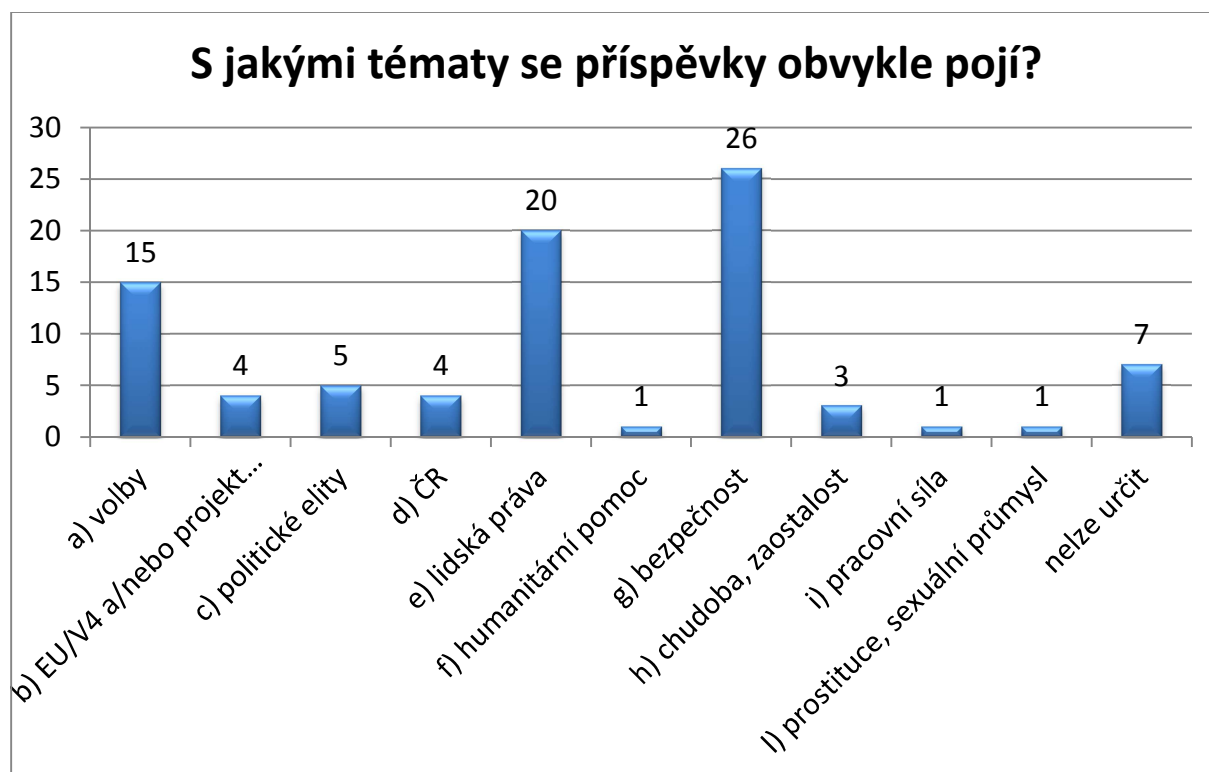

Graf č. 8

- VO4: V souvislosti s jakými fenomény Události informují o zemích EaP?
 - H5: Země EaP se vyskytují v Událostech v souvislosti s fenomény
 - i. politickými
 - a) volby na celostátní úrovni
 - b) EU/V4/projekt Východního partnerství
 - c) přítomnost politických elit (z jakýchkoliv zemí světa)
 - d) Česká republika
 - e) lidská práva
 - f) humanitární pomoc
 - g) bezpečnost (vojenská a energetická, NATO)
 - ii. témata spojovaná s migranty a zeměmi jejich původu
 - h) chudoba a zaostalost
 - i) manuální dělníci
 - j) (ne)legálnost pobytu
 - k) nemoci, zejména HIV/AIDS
 - l) prostituce a sexuální průmysl

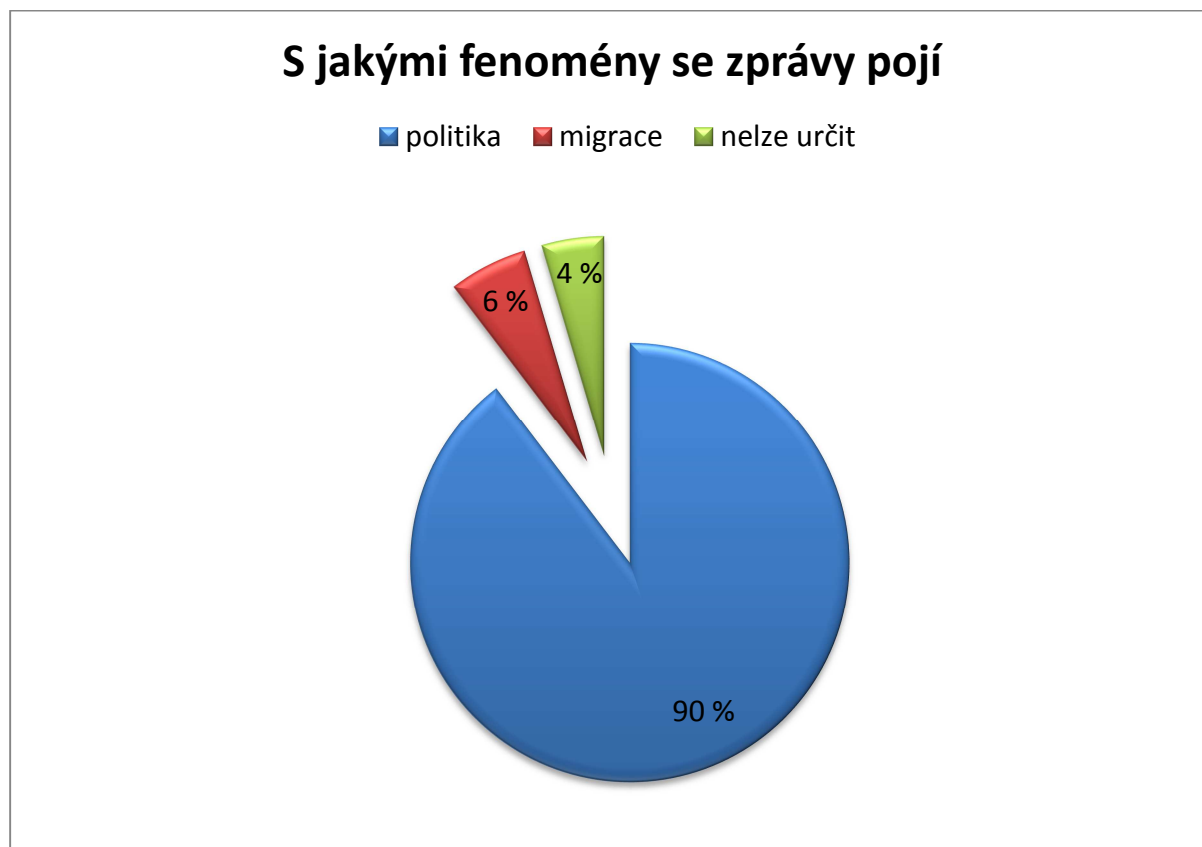
Graf č. 9

- H6: V Událostech budou převažovat zprávy týkající se politických témat, stanovených v části i. hypotézy H5.

Z 87 příspěvků se 5 věnovalo tématům často spojovaným s migrací, 78 z nich bylo věnováno politickým fenoménům. Čtyři příspěvky nebylo možné zařadit ani do jedné ze stanovených kategorií. Hypotéza H6 se potvrdila.

Graf č. 10

- VO5: Jakou valenci mají v Událostech zprávy referující o zemích EaP?
 - H7: Zprávy věnované zemím EaP mají ve většině případů negativní valenci.

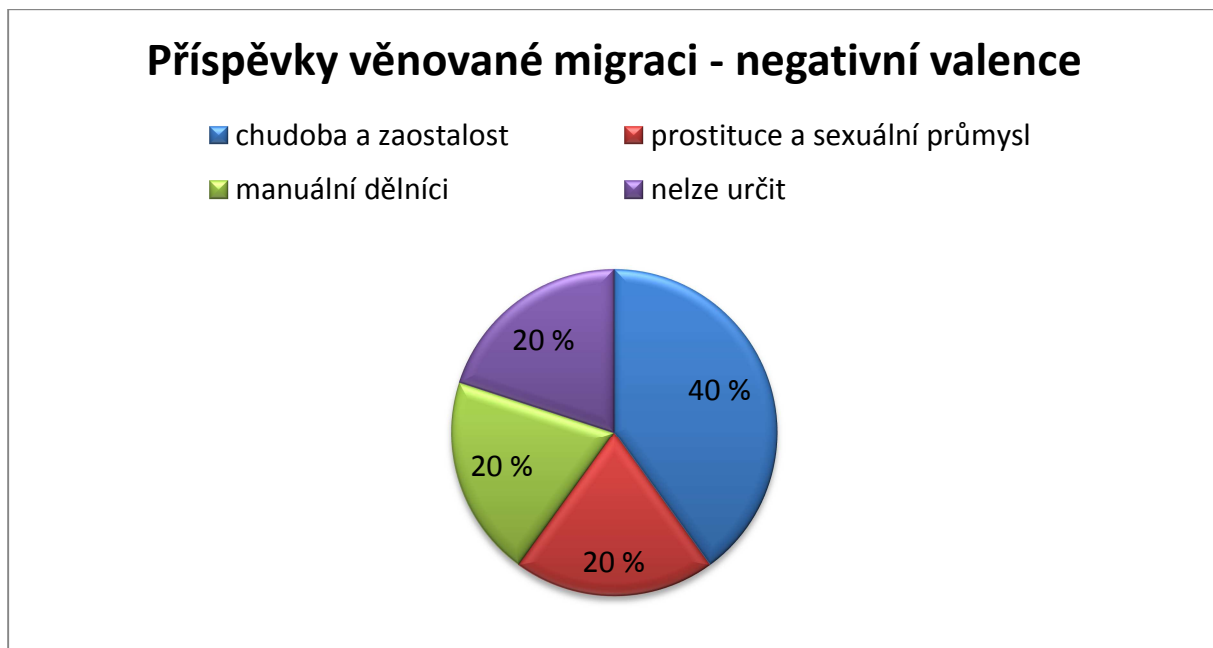
Na 75 % zpravodajských příspěvků mělo negativní valenci. Hypotéza H7 se tedy potvrdila.

Graf č. 11

Příspěvky, které se věnovaly problematice migrace, měly všechny negativní valenci. Na to nicméně může mít vliv nízký počet příspěvků plně věnovaných migraci. Za 18 měsíců jich v Událostech bylo prezentováno pouze pět. Z nich se dva věnovaly chudobě a zaostalosti zemí a shodně po jednom příspěvku bylo možné zařadit do kategorie prostituce a sexuální průmysl a manuální dělníci, jeden zpravodajský příspěvek pak nebylo možné zařadit do žádné z uvedených kategorií.

Graf č. 12

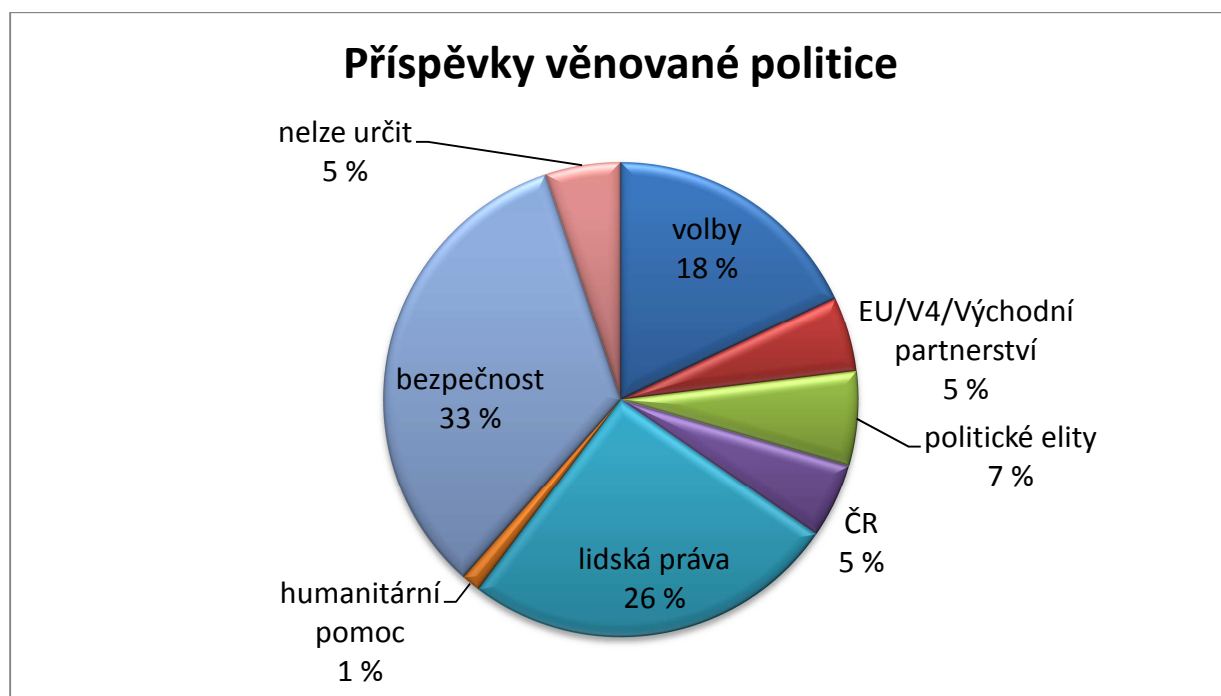

Příspěvky, které byly věnované politickým tématům, měly také ve většině případů (73 %) negativní valenci.

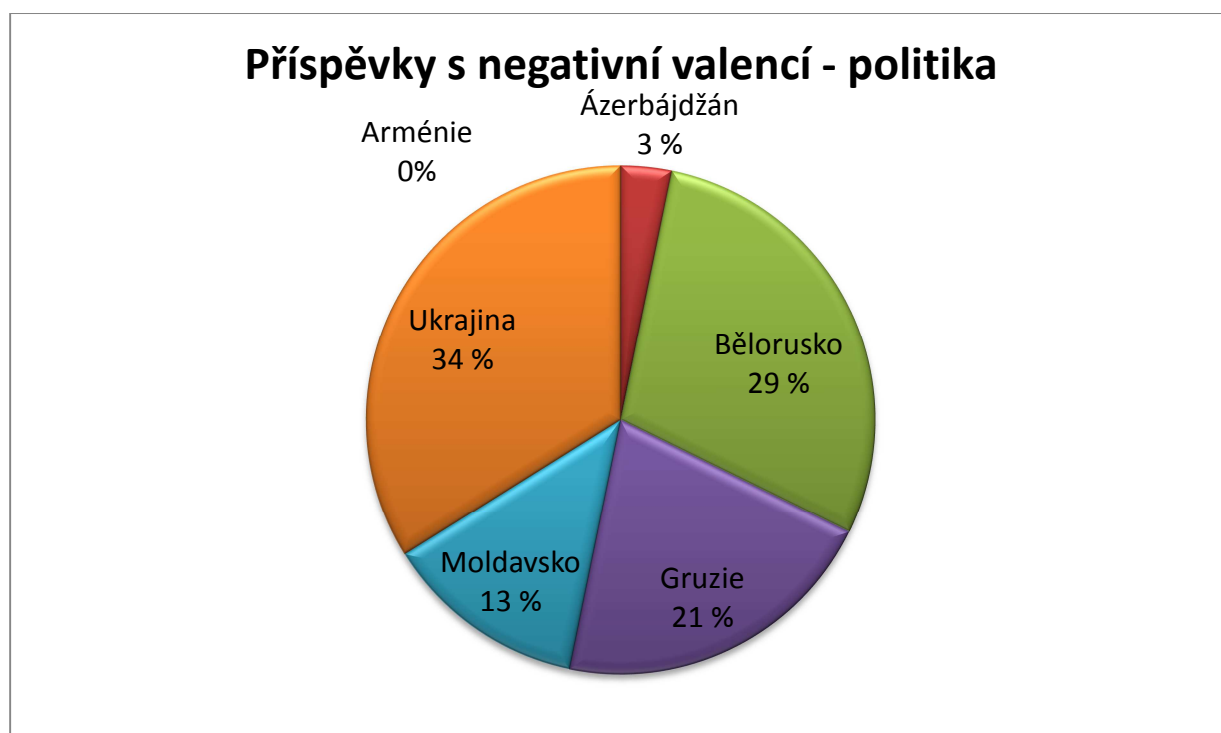
Graf č. 13

Graf č. 14

Graf č. 15

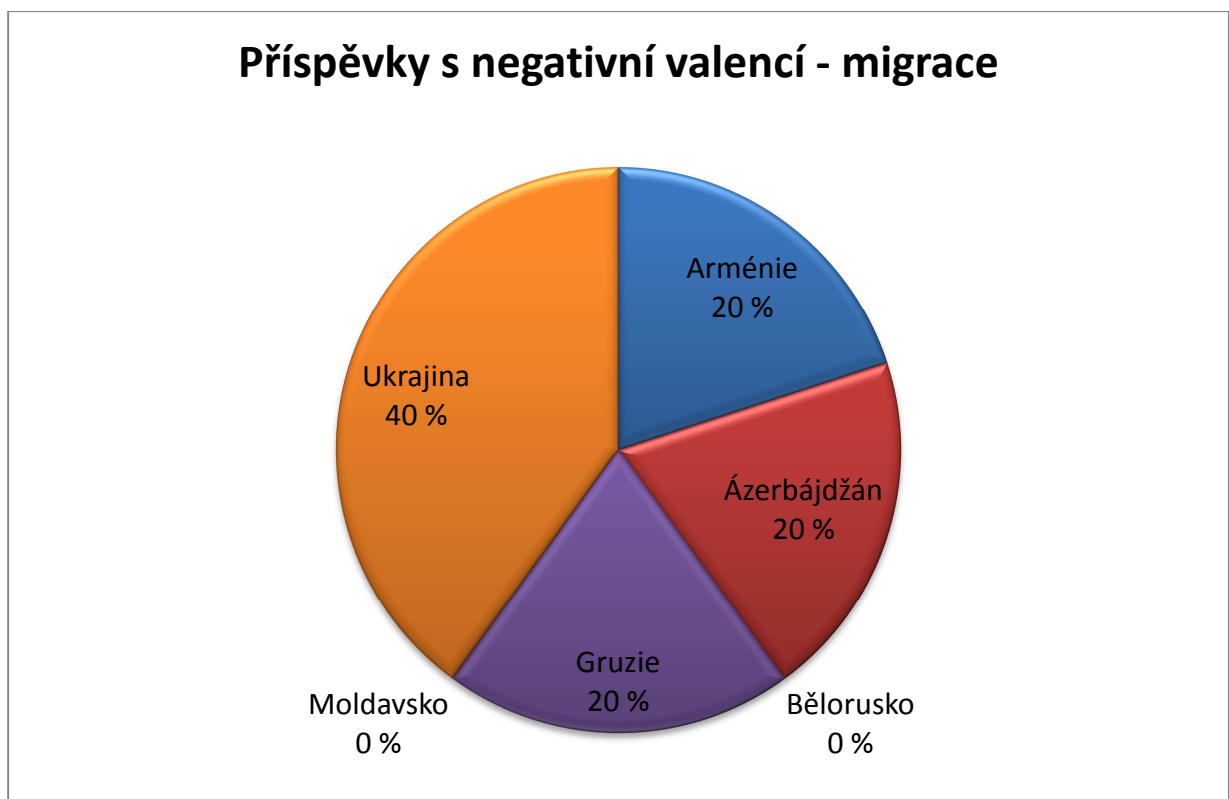
Zajímavé je také zjištění, že všechny příspěvky, které informovaly pouze o Moldavsku, měly negativní valenci. Také v této výzkumné otázce se potvrdila platnost faktoru kontinuity - ČT informovala souvisle o povolebních protestech v Moldavsku či o stupňujícím se konfliktu Gruzie s Ruskem. Většina příspěvků měla negativní valenci, a teorie

zpravodajských hodnot předpokládá, že negativní události mají větší šanci dostat se do médií. I to se zde potvrdilo.

„Šel na demonstraci. Zatkli ho a zbili. Zemřel. V krátkosti příběh první oběti protestů v Moldavsku. Opozice, která už týden hlasitě projevuje nesouhlas s výsledky voleb, tak má další důvod volat lidi do ulic. V Kišiněvě se jich sešlo 10 tisíc. ... Lidé se bojí. Mají strach z násilí. Policie sleduje lidi i kvůli rozhovorům pro zahraniční média. Před dvěma dny jsme mluvili s touto ženou a už večer ji navštívili policisté. ...“

Události 14.4.2009

Graf č.16

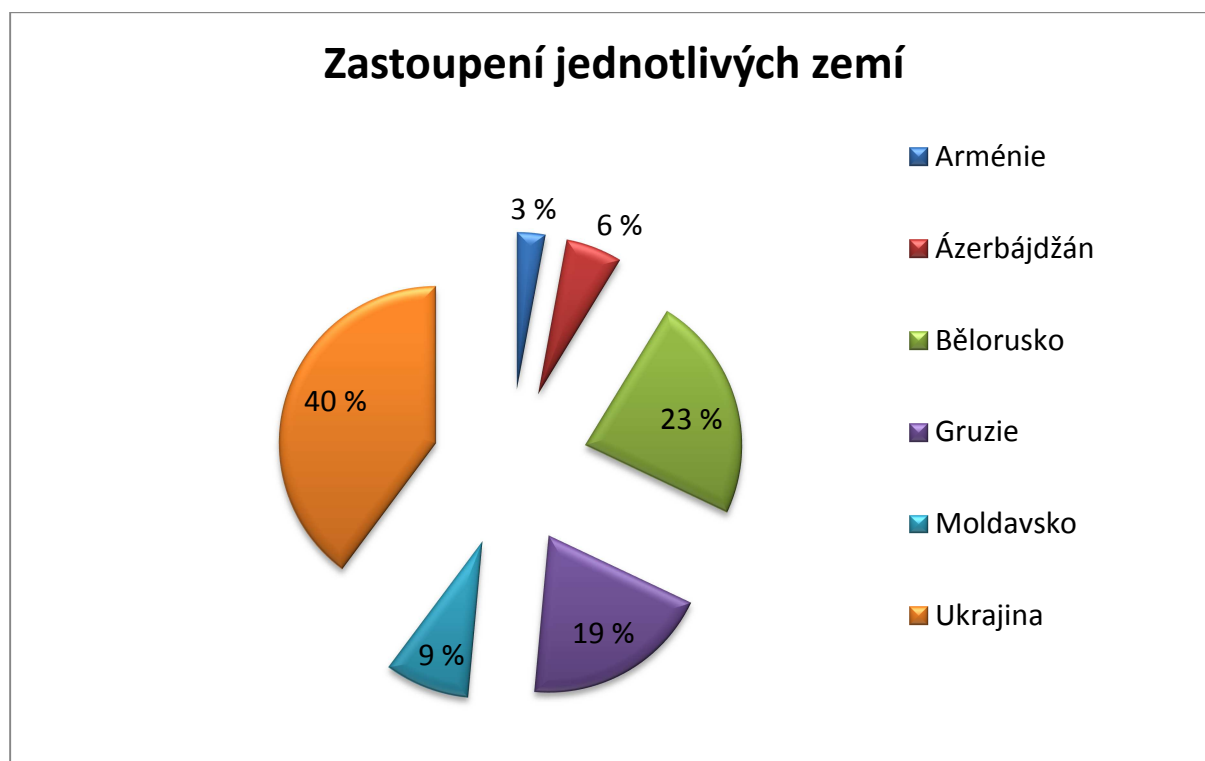

- VO6: Má svoboda internetu a sdělovacích prostředků v zemích EaP vliv na zastoupení těchto zemí v Událostech?
 - H8: Čím horší je situace co do svobody médií a internetu v dané zemi, tím méně se tato země bude vyskytovat v Událostech.

Pokud Události referovaly o některé ze zemí EaP, nejčastěji to byla Ukrajina (40 %), následovalo Bělorusko (23 %), Gruzie (19 %), Moldavsko (9 %), Ázerbájdžán (6 %) a nejméně v Událostech byla zastoupena Arménie (3 %). Podle indexu svobody tisku, jak jej uvádí Reportéři bez hranic, bylo pořadí zemí v roce 2013 podle úrovně svobody tisku následující: 55. Moldavsko, 74. Arménie, 100. Gruzie, 126. Ukrajina, 156. Ázerbájdžán, 157. Bělorusko. (RSF 2013) Podle organizace Freedom House by měla být média v Ukrajině, Moldavsku a Gruzii stejně (ne)svobodná, méně svobodná by měla být média potom v Arménii, ještě méně v Ázerbájdžánu a nejméně svobodná v Bělorusku. Jak výsledky mého výzkumu ukazují, nejvíce zpravodajských příspěvků skutečně ČT věnovala Ukrajině, poté Bělorusku, Gruzii, Moldavsku, Ázerbájdžánu a Arménii. Hypotéza H9 se tedy nepotvrdila a množství zpráv, které se zemí EaP týká, patrně tedy nesouvisí s úrovní svobody médií či internetu. Je naopak možné, že se například o Bělorusku diváci ČT mohou dozvědět paradoxně více než o zemích EaP, kde existuje větší svoboda médií, právě proto, že jsou v zemi porušována lidská práva a země nefunguje demokraticky. Toto tvrzení jen potvrzuje faktory předložené teorií zpravodajských hodnot - kontinuitu a překvapivost. Když jednou ČT začala sledovat případ ukrajinské premiérky Tymošenkové, zprávy se tomuto tématu věnovaly několik týdnů. Povolební protesty v Moldavsku byly zase nečekaně silné a zapojilo se do nich velké množství lidí, a zpráva o nich tedy překročila určitý práh, dostala se do Událostí a vydržela v nich rovněž několik dní či dokonce týdnů. Kromě toho byly zprávy překvapivé, což ještě znásobilo pravděpodobnost, že o nich bude ČT v Událostech referovat.

Naopak ale souhlasí zastoupení zemí v Událostech s teorií zpravodajských hodnot. Pokud v Bělorusku, Ukrajině nebo Moldavsku docházelo k násilnému potlačování pokojných demonstrací, ČT o tom přinesla zprávu. Tyto příspěvky splňovaly zejména podmínku negativity, výskytu elitních jedinců či národů - v mnoha příspěvcích byli zmíněni prezidenti či premiéři, ti z Ruska a USA pak zvlášť.

Graf č. 17

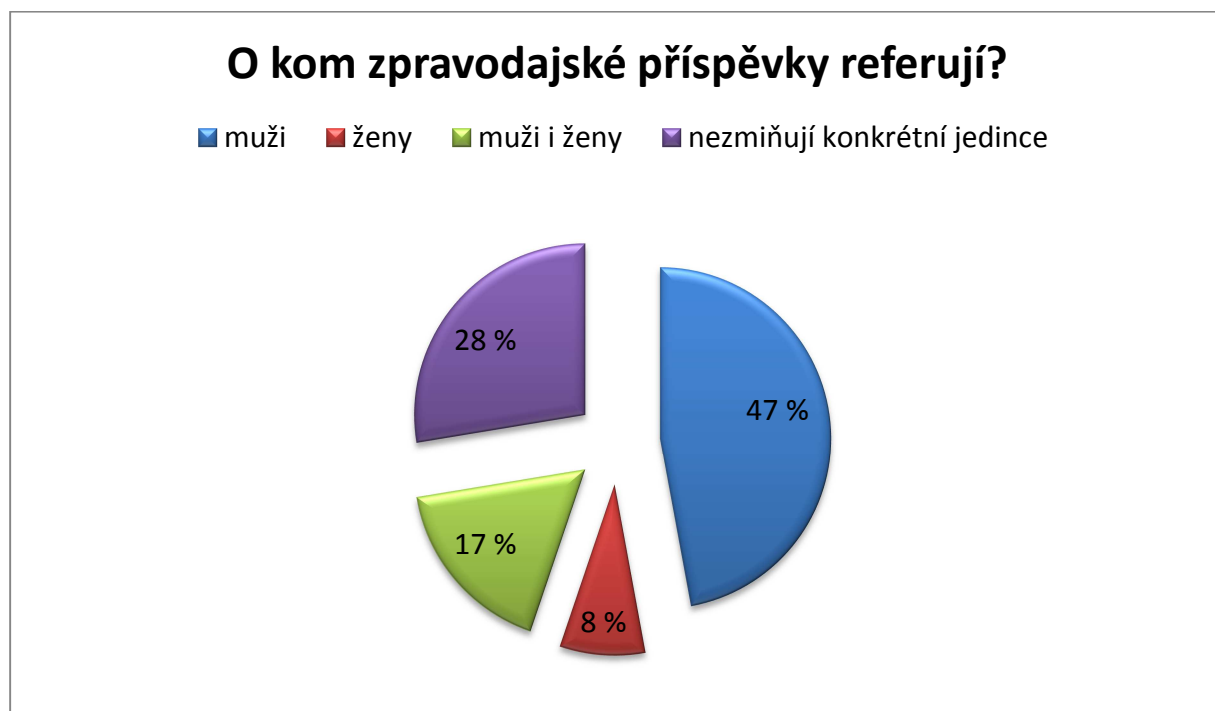

- VO7: Jakého pohlaví jsou nejčastěji lidé, o nichž referují zprávy věnované zemím EaP?
 - H9: Ve zpravodajských příspěvcích v Událostech, které se týkají zemí EaP, jsou častěji zastoupeni muži.

Výzkumná otázka VO7 zjišťovala, zda zpravodajské příspěvky referují častěji o mužích, nebo o ženách. Procentuální zastoupení ukazuje, že o mužích bylo referováno pouze v necelé polovině případů. Při podrobnějším prozkoumání dat je však patrné, že velký vliv na kategorii „ženy“ i „muži i ženy“ měl případ ukrajinské expremiérky Julie Tymošenkové. Ta byla zmíněna v 6 ze 7 zpravodajských příspěvků, které referovaly pouze o ženách. Pokud by však případ Tymošenkové nebyl zrovna aktuální, je pravděpodobné, že by výrazně dominovala kategorie zpráv, která referovala pouze o mužích, a kategorie „ženy“ by byla příspěvky zaplněna v mnohem menší míře.

V souladu s teorií zpravodajských hodnot je potom také zjištění, že ve zprávách bývají často přítomni elitní jedinci, mezi které patří právě vysocí političtí představitelé, jakož i elitní národy. Mezi nejčastěji zmiňované jedince patřila právě Julia Tymošenková nebo Vladimir Putin.

Graf č. 18

Jediný příspěvek, který referoval pouze o ženách a v němž nebyla zmíněna Tymošenková, zněl následovně.

„75letá gruzínská **důchodkyně** přeřízla v lese pilou optický kabel a odpojila tři země od internetu. Celou Arménii a částí území Gruzie a Ázerbájdžánu. Žena šla na dřevo, když v lese objevila kabel, zláskalo ji prodat ho ve sběrně a tak si přilepšit. Proto ho užila.“

Události 11.4.2011

Oproti tomu zprávy, které referovaly výhradně o mužích, často zmiňovaly prezidenty či premiéry Ruska, USA, či zemí Východního partnerství a přinášely informace o „závažných“ tématech, mezinárodních konfliktech, jednáních vysokých politických činitelů nebo o volbách. Jinými slovy, zprávy, které referovaly o mužích, působily primárně jako zprávy, které jsou podstatné a závažné z mezinárodního hlediska; jediná zpráva, která referovala o ženách, respektive o ženě, referovala o gruzínské důchodkyni. Tento příspěvek by naopak mohl být zařazen mezi kuriozity a zprávy méně závažného charakteru. Pokud některá zpráva zmiňovala muže i ženu/ženy, obvykle bylo zmíněn muž, jeho plné jméno a politická funkce, zatímco žena byla zmíněna třeba jenom jako „premiérka“ a její příjmení či jméno už zmíněno nebylo. Také v mnoha případech byl splněn faktor personifikace -

zpravodajské příspěvky, které se vztahovaly k Moldavsku, například „vyprávěly“ příběhy konkrétních účastníků demonstrací a protestů.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jakou podobu má mediální obraz zemí Východního partnerství, předkládaný Českou televizí v hlavní zpravodajské relaci, v Událostech. Výsledky této práce ukazují, že nejenže se příspěvky v Událostech o zemích Východního partnerství či o projektu samotném příliš často nezmiňují, ale pokud už se v Událostech zpráva týkající se dění ve východní Evropě či Zakavkazsku objeví, ve většině případů má negativní valenci. Často tedy platí, že příspěvky věnované těmto dvěma regionům spíše varují před nebezpečími, přinášejí informace o násilných konfliktech, demonstracích či porušování lidských práv. Český divák tedy nemá mnoho možností vidět dění v těchto oblastech nezkresleně. Jak jsem již zmiňovala výše, média ze své podstaty ani nemohou pouze přenášet „objektivní“ obraz reality. Na druhou stranu je zřejmé, že by možná mohla, zejména tedy média veřejné služby, informovat lépe, častěji či podrobněji a mohla by prezentovat také pozitivní či alespoň ne pouze a výhradně negativní příspěvky.

Analýza tedy ukázala, že v 75 % případů jsou zprávy, které informují o zemích EaP, negativní. Hypotéza, kterou jsem si kladla na začátku této práce, se tedy potvrdila. Pokud by divák České televize čerpal informace pouze z hlavní zpravodajské relace, nutně by musel mít dojem, že se v těchto regionech Evropy nic nebo téměř nic pozitivního neděje. Co se týká počtu příspěvků, které se věnují projektu Evropského partnerství, vyšlo najevo, že mu ČT věnovala pozornost pouze v roce 2009. Tou dobou jednak ČR předsedala Evropské unii, a také byl projekt slavnostně podepsán v Praze. Samozřejmě při podpisu tohoto významného projektu byly přítomné politické elity, což zvýšilo zájem médií a „přitáhlo“ jejich pozornost. V roce před samotným podpisem dohody ani v letech následujících však ČT projekt EaP ani jednou, tedy ve sledovaném období, nepřipomněla. Je tedy trochu zvláštní, že oblast, kterou ČR dlouhodobě vnímá a označuje jako prioritní oblast zájmů české zahraniční politiky a do které investuje a s níž se snaží rozvinout či zlepšit vzájemné vztahy, nedostává téměř žádný prostor ve zpravodajství veřejnoprávní televize. Mediální obraz těchto zemí se v podstatě příliš nemění a zůstává velmi nevýrazný a nezřetelný, pokud zrovna v těchto zemích není válka, demonstrace doprovázená násilím či jednání o bezpečnostní situaci, kterého se účastní prezidenti či premiéři Ruska a jiných „významných“ zemí.

Výsledky jednotlivých hypotéz ukázaly, že aby se událost dostala do hlavní zpravodajské relace, je zejména nutné, aby byla negativní a překvapivá. Více než geografická blízkost, úroveň demokracie, úroveň svobody médií či internetu nebo vzájemné diplomatické a obchodní vztahy tedy hrají roli tyto dva faktory, které jsou součástí teorie zpravodajských

hodnot. Zprávy navíc také často zmiňovaly elitní jedince či elitní národy, což je s teorií taktéž v souladu.

Teorie zpravodajských hodnot se tak potvrdila i v této práci. Podle teorie agendy setting, která vyjadřuje, že témata, o kterých se (často) zmiňují sdělovací prostředky, mají tendenci dostat se také do veřejného diskurzu a stát se „významnými“ pro jednotlivé diváky, lze tedy říci, že čeští diváci téměř vůbec nevnímají - lépe řečeno ani nemohou vnímat - jako významné nic, co by souviselo s projektem Evropského partnerství. Zprávy o zemích, kterých se projekt velmi dotýká, bývají negativní, pokud se vůbec ve zpravodajské relaci objeví. Pokud si tedy diváci o zemích EaP vůbec nějaký obrázek sami pro sebe utvoří, pravděpodobně to nebude nic pozitivního. Nadto je také zajímavé zmínit, že téměř tři čtvrtiny všech zpravodajských příspěvků, které přinesly informaci o zemích EaP či samotném projektu, se ve zpravodajské relaci objevily na „nedůležitém“ sedmém či vyšším místě. Většina příspěvků byla věnována tématům, která souvisejí s politikou; pokud je však některá zpráva věnovaná tématu souvisejícímu s migrací, může si být divák Událostí víceméně jistý tím, že zpráva bude opět negativní a bude varovat před hrozící vlnou migrantů a jejich nelegálním pobytem či zaměstnáním. Že tento způsob prezentace zemí EaP pravděpodobně ovlivňuje názory Čechů a Češek na Východoevropany ukazují dlouhodobě průzkumy veřejného mínění, které byly zmíněny na začátku této práce.

Zajímavé by jistě mohlo být pokračovat ve sledování Událostí ČT či porovnat mediální obraz zemí EaP, který předkládá ČT, s tím, který utvářejí hlavní česká tištěná média či komerční televizní stanice. Toto téma tak tedy zůstává otevřené pro další, rozsáhlejší zpracování.

Literatura a prameny

Amnesty International. 2013. *What is not permitted is prohibited. Silencing civil society in Belarus.* AI: United Kingdom.

<http://amnesty.org/en/library/asset/EUR49/002/2013/en/ee200280-5735-435c-b8cd-4a72add1ebf4/eur490022013en.pdf> (9.6.2014)

Businessinfo. Ázerbájdžán: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR. Dostupné online.

<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/azerbajdzan-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr-19317.html> (2.3.2014)

Česká rozvojová agentura. Česká republika pomáhá. ČRP 2013.

http://www.czda.cz/editor/filestore/File/O%20nas/Ceska_Republika_pomaha.pdf (9.3.2014)

Česká rozvojová agentura. Moldavsko. ČRPa. Dostupné online.

http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Moldavsko_na_web.pdf (10.5.2014)

Český statistický úřad. ČSÚ 2012. Dostupné online.

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ciz_pocet_cizincu-popis_aktualniho_vyvoje (10.4.2014)

Český statistický úřad. ČSÚ 2014. Dostupné online.

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-006#.Uwyl-uN5OnY

(12.5.2014)

Člověk v tísní. 2014. ČvTa. Humanitární a rozvojová pomoc. Arménie. Dostupné online.

<http://www.clovekvtisni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/zeme/armenie> (4.4.2014)

Člověk v tísní. 2014. ČvTb. Lidská práva. Bělorusko. Dostupné online.

<http://www.clovekvtisni.cz/cs/lidska-prava/zeme/belorusko> (4.4.2014)

Člověk v tísní. 2014. ČvTc. Lidská práva. Ukrajina. Dostupné online.

<http://www.clovekvtisni.cz/cs/lidska-prava/zeme/ukrajina> (4.4.2014)

Člověk v tísní. 2014. ČvTd. Humanitární a rozvojová pomoc. Gruzie. Dostupné online.

<http://www.clovekvtisni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/zeme/gruzie> (4.4.2014)

Evropská komise. 2014. ENP. European neighbourhood policy. Dostupné online.

http://ec.europa.eu/world/enp/welcome_en.htm (5.4.2014)

Evropská komise. 2014. Štefan Füle. Dostupné online. http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/fule/about/welcome/welcome_cs.htm

(12.3.2014)

Fedyuk, Olena. 2006. *Ukrainian Labour Migrants: Visibility Through Stereotypes.*

Multikulturní centrum Praha. Dostupné online.

http://aa.ecn.cz/img_upload/3bfc4ddc48d13ae0415c78ceae108bf5/OFedyuk_Ukrainian_Labour_Migrants_1.pdf (5.4.2014)

- Freedom House. Dostupné online. <http://www.freedomhouse.org/> (10.4.2014)
- Galtung, Johan, Mari Holmboe Ruge. The Structure of Foreign News. In: *Journal of Peace Research*, Vol. 2, No. 1 (1965), pp. 64-91. Dostupné online. <http://www.jstor.org/stable/423011> (23.3.2014)
- Global Politics. GP 2014. Česko-gruzínské vztahy. <http://www.globalpolitics.cz/clanky/cesko-gruzinske-vztahy> (10.3.2014)
- Human Rights Watch. *World Report 2014: Belarus*. Dostupné online. <http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/belarus?page=3> (5.4.2014)
- International Monetary Fund. World Economic and Financial Surveys. *World Economic Outlook: Focus on Transition Economies*. October 2000. Dostupné online. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2000/02/pdf/append.pdf> (24.3.2014)
- Krasney, Jana. *Rozvojový svět a rozvojová spolupráce v českých médiích: Mediální studie společnosti Člověk v tísní mezi lety 2007 a 2008*. Dostupné online. http://www.rozvojovka.cz/download/docs/17_rozvojovy-sveta-a-rozvojova-spoluprace-v-ceskych-mediich.pdf (12.4.2014)
- Košťálová, Petra. 2012. Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Kratochvíl, Petr, Elsa Tulmetsová. (2007) Checking the Czech Role in the European Neighbourhood. *Friedrich Ebert Stiftung Working Paper 2/2007*, May. Dostupné online. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/prag/06166.pdf> (2.3.2014)
- Krippendorff, Klaus. 1981. *Content analysis: an introduction to its methodology*. Beverly Hills, Calif.: Sage.
- Kodex České televize. Zásady naplňování veřejné služby v oblasti televizního vysílání. ČT: Praha 2003. Dostupné online. <http://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/kodex-ct/pdf/kodex-ct.pdf> (12.6.2014)
- Lippmann, Walter. 2004. The Project Gutenberg E-Book. Dostupné online. <http://www.gutenberg.org/cache/epub/6456/pg6456.txt> (5.4.2014)
- Linhart, J. ed. 1996. *Velký sociologický slovník. Sv. 2, P-Ž*. Praha: Karolinum.
- Marek, Dan, Michael J. Baun. 2010. *Česká republika a Evropská unie*. Brno: Barrister & Principal.
- McCombs, Maxwell. 2009. *Agenda setting. Nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál.
- McQuail, Denis. 2009. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.
- Migrace online. 2014. Dostupné online. <http://migraceonline.cz/doc/nazory.pdf> (24.6.2014)

Migrace online. 2014. Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR - březen 2011. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav AV ČR. Dostupné online. http://migraceonline.cz/doc/vztah_11.pdf (24.4.2014)

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. MZVa. Program rozvojové spolupráce s Moldavskem. Dostupné online. http://www.mzv.cz/file/698490/Program_rozvojove_spoluprace_s_Moldavskem_2011_2017.pdf (22.6.2014)

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. MZVb. Moldavsko. Dostupné online. http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/progr_amaove_zeme/moldavsko/index.html (22.6.2014)

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. MZVc. Vztahy ČR se zeměmi severní a východní Evropy. Dostupné online. <http://www.mzv.cz/file/72934/VztahyCRseZememiSeverniAVychodniEvropy.pdf> (20.6.2014)

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. MZVd. Velvyslanectví České republiky v Ukrajině. Vzájemné vztahy. Dostupné online. https://www.mzv.cz/kyiv/cz/vzajemne_vztahy/index.html (20.6.2014)

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. MZVe. Velvyslanectví České republiky v Baku. Dostupné online. http://www.mzv.cz/baku/cz/velvyslanectvi/priority_cinnosti/index.html (2.5.2014)

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. MZVf. Arménie. Dostupné online. http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asi/armenie/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html (2.5.2014)

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. MZVg. Velvyslanectví České republiky v Minsku. Dostupné online. http://www.mzv.cz/minsk/cz/o_velvyslanectvi/navazani_diplomatickych_vztahu.html (22.6.2014)

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. MZVh. Ázerbájdžán. Dostupné online. http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asi/azerbajdzan/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html (2.5.2014)

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. MZVi. Velvyslanectví České republiky v Jerevanu. Vzájemné vztahy. Dostupné online. http://www.mzv.cz/yerevan/cz/vzajemne_vztahy/index.html (4.4.2014)

- Scherer, H. Úvod do metody obsahové analýzy. In: Schulz, W. - Scherer, H. - Hagen, L. - Reifová, I. - Končelík, J. 2011. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum.
- Reporteurs without borders: Press Freedom Index 2013. Dostupné online. http://en.rsf.org/spip.php?page=classement&id_rubrique=1054 (10.6.2014)
- Van Dijk, Teun A. 1987. *News Analysis. Case Studies in National and International News in the Press: Lebanon, Ethnic Minorities, Refugees and Squatters*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Vláda České republiky. 2014. Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2012. Dostupné online. http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/dokumenty-rady/zprava_2012_tiskarna.pdf (12.5.2014)
- Vondra, Alexandr. (2006) „Česká zahraniční politika: tři principy, trojí směřování a tři témata.“ In: *Mezinárodní politika*, 11/2006, pp. 17-19. Dostupné online. <http://www.dokumenty-ir.cz/MP/MPArchive/2006/MP112006.pdf> (2.3.2014)
- Wilke J., Heimprecht C., Cohen A. The geography of foreign news on television: A comparative study of 17 countries. *International Communication Gazette*. August 2012;74(4):301. Dostupné online. <http://gaz.sagepub.com/content/74/4/301> (10.5.2014)
- Wu, Denis H. *Journal of Communication*, Spring 2000. Systemic Determinants of International News Coverage: A Comparison of 38 Countries. Dostupné online. <http://people.bu.edu/hdw/Wu2000.pdf> (23.3.2014)

Přílohy

Kódovací kniha

Variable Information							
Variable	Position	Label	Measurement Level	Role	Column Width	Alignment	Print Format
datumZpravy		ve kterém roce					
	1	byla zpráva vysílána	Scale	Input		8 Right	F11
zeme		země, která byla					
	2	ve zprávě zmíněna	Nominal	Input		8 Right	F11
typZpravy		země jako téma					
	3	zprávy	Nominal	Input		8 Right	F11
poradi		na kolikátém					
	4	místě v relaci zpráva byla	Ordinal	Input		8 Right	F11
tema		primární téma					
	5	zprávy	Nominal	Input		8 Right	F11
fenomen		s jakými					
	6	fenomény se zpráva pojí	Nominal	Input		8 Right	F11
valence		jakou má zpráva					
	7	valenci	Nominal	Input		8 Right	F11
pohlavi		jaké je pohlaví					
	8	objektů (lidí, o kterých se ve zprávě mluví)	Nominal	Input		8 Right	F11
svobodaMedii		má vliv svoboda médií a netu na					
	9	to, kolikrát se která země v Událostech objeví	Nominal	Input		8 Right	F11
cas		jak dlouho					
	10	zpráva trvala	Scale	Input		8 Right	F11
casVprocentech		kolik procent z celkového času Událostí zpráva					
	11	zabrala (bez toho, co bylo řečeno v headlinech)	Ordinal	Input		11 Right	F11

Variable Values		
Value		Label
datumZpravy	1	duben 2008
	2	květen 2008
	3	červen 2008
	4	duben 2009
	5	květen 2009
	6	červen 2009
	7	duben 2010
	8	květen 2010
	9	červen 2010
	10	duben 2011
	11	květen 2011
	12	červen 2011
	13	duben 2012
	14	květen 2012
	15	červen 2012
	16	duben 2013
	17	květen 2013
	18	červen 2013
zeme	1	Arménie
	2	Ázerbájdžán
	3	Bělorusko
	4	Gruzie
	5	Moldavsko
	6	Ukrajina
	7	Východní partnerství
	8	Gruzie a Ukrajina
	9	Ukrajina a Bělorusko
	10	Moldavsko a Ukrajina
	11	Moldavsko a Bělorusko
	12	Východní partnerství a Bělorusko
	13	EaP plus všech 6 zemí
	14	Východní partnerství a Ukrajina
	15	Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Ukrajina
	16	Gruzie a Ázerbájdžán

typZpravy	1	hlavní
	2	vedlejší
poradi	1	1. po headlinech
	2	2. po headlinech
	3	3. po headlinech
	4	4.-6. po headlinech
	5	7. a dál po headlinech
tema	1	volby
	2	EU, V4 či Východní partnerství
	3	přítomnost politických elit
	4	ČR
	5	lidská práva
	6	humanitární pomoc
	7	bezpečnost (např. NATO)
	8	chudoba a zaostalost
	9	manuální dělníci
	10	(ne)legálnost pobytu
	11	nemoci
	12	prostituce a sexuální průmysl
	13	2 + 7 dohromady (EU, EaP, V4, NATO)
99	nelze určit	
fenomen	1	politika (1-7)
	2	migrace (8-12)
99	nelze určit	
valence	1	negativní
	2	pozitivní
99	nelze určit	
pohlavi	0	muž
	1	žena
	2	žena i muž
	99	nelze určit
